

FEIZ
HA
BREIZ

KERDU 1924

Nous venons de voir ressusciter des nations qu'on disait mortes ;

...De l'avenir d'un idiome, pas plus que de celui d'une patrie personne ne sait rien.

Camille JULLIAN,

de l'Académie française.

LIBRAIRIE LE GOAZIOU

—: QUIMPER —:

LEOR NEVES

an Oferen hag ar Gousperou

E LATIN HAG E BREZONEG

Gret gant an Aotrou UGUEN, Chaloni a Enor, Rener Kloerdi-Bihan Pont-Kroas

NOUVEAU PAROISSIEN LATIN-BRETON

de plus de 900 pages mesurant 150 sur 85

Le plus complet et le seul absolument à jour

Le « LEOR NEVES » a été tiré sur deux papiers différents qu'on peut se procurer en plusieurs reliures.

	ÉDITIONS	
	sur papier fort Epais. 34 -/=-	sur papier fin Epais. 20 -/=-
Reliure 62 Percaline, coins arrondis, tranche rouge.....	9 f. »	12 f. »
Reliure 63 tranche dorée.....	11 f. »	15 f. »
Reliure 66 tranche dorée sur rouge et ornement doré.....	11 f. 50	16 f. »

Il existe aussi des reliures de luxe (23 et 30 fr.), pour cadeaux de première communion et de mariage.

Pour recevoir par poste le « LEOR NEVES », il suffit d'envoyer un mandat-poste à M. LE GOAZIOU, libraire à Quimper, en ajoutant au prix de l'édition choisie le montant du port, 0 fr. 90.

Ti koz L'OLLIÉROU

L'HOSTIS & JORDE

SUCCESEURS

18, 27, Rue Louis-Pasteur

—: BREST —:

R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj eo en hon ti e kavoc'h ato ar muia da joaz hag an dessiniou nevesa e mouchouero ha tavancherou brodet

Seiz, mezer, ha danvez a hep seurt.

Dioc'h ar galite an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget neus forz pehini all.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

Atelier de Carrosserie Mécanique
Sellerie & Peinture

R. C. Brest 2529 T. 25 T. 25

MAISON

Frédéric Laurent

23, 25, 27, rue de La Tour d'Auvergne - LANDERNEAU

MME VVE LAURENT
successeur

Spécialité de Voitures
légères caoutchoutées

Road-Carts et Trotteuses

Charrettes anglaises

Gardens

ROUES CAOUTCHOUTÉES
tous systèmes

Goulennit,... ha goulennit start

ar Bock Lambé

ROUE AR BOCKOU

ar iac'husa eus an holl evachou
hag ar muia gourc'hemennet.

AU TIGRE ROYAL

FOURRURES et PELLETERIES

37 — Rue de Siam — 37

- BREST - R. C. 38

Grand choix de Fourrures
de toutes provenances

TRANSFORMATIONS

REPARATIONS

PRIX MODÉRÉS

Prena a reer es-kriz, krec'hin lern,
kaerelled-vas, gozed, lapined,
pudasked, hag all...;
ha paet e vezont prizioù mat.

Breiziz, lennit :

La Langue Bretonne en 40
leçons par F. Vallée, 6e édi-
tion, imprimerie Saint-Guil-
laume, Saint-Brieuc, et chez
tous les libraires de la Bre-
tagne.

Prix, franco... 3,50

Notennou diwar-benn Istor
ha Sevenadur ar Gelted
koz (Notes sur l'Histoire et
la Civilisation celtique) par
Meven Mordiern et Ab-
herve : 7 volumes avec lexi-
ques, notes, cartes, etc. Chez
R. Le Roux, Saint-Hélory,
Pordic, (Côtes-du-Nord).

Prix, franco... 2,15

Marc'hekadenn Atepomaros
tennet eus Sketla Segob-
rani, chez R. Le Roux, Por-
dic.

Prix, franco... 1 fr.

Klenved ar c'henou hag an dent

L. JÉZÉQUEL

Chirurgien-Dentiste

Diplomet eus Skol-Vedisererz Paris

A denn an dent hep poan, hag a laka dent war aour,
ha caoutchouc, hervez ar skouerioù diveza
An appareillou a vez gwarantiset

RESEO A RA :

Beb Lun, e **LESNEVEN**, Hôtel Leroux, eus a 10 h. da 4 h.
Beb Sadorn, e **BRASPARTS**, ti Kerguelen, eus a 8 h. da 11 h.
— e **LOPERHET**, euz a 11 da 12 h.
— er **FAOU**, euz a 2 h. da 5 h.
Beb Sul ha beb Iau, **AR ROCH**, epad an dervez.
An Aotrou Jézéquel a gomz brezoneg.

Téléph. Brest 0-16
La Koadeg 1

= GRAINES DE SEMENCE =

Téléph. 32 Landerneau
C. C. postal Nantes 5187

F. HILY

Télegr. Hily-Landerneau
R. C. Brest 1377

16, Quai de Leon — 1 et 3, rue du Commerce

LANDERNEAU

GUIPAVAS

PLOUGASTEL-DAOULAS

Concessionnaire de la marque ci-contre

Exigez-la sur toutes graines
vendues en paquets et prin-
cipalement sur betterave,
carotte blanche, rouge,
jaune, Rutabaga, etc, etc.

AU SEMEUR

Marque Déposée

GRAINES

Potagères, Fourragères & de Fleurs

A. HUON

L. AUDREN

Successeur

13, Rue de Siam, 13

BREST

Adresse Télégraphique : AUDREN-GRAINES-BREST

TÉLÉPHONE 5-35

R. C. 49

ARTICLES DE PÊCHE

ET

CORDAGES

AR MEUBL

ar re vraoa,
ar re greva,
hag ar re gwella marc'iad,
a vez kavet e ti

VICAIRE-LEVEC

Marc'hadour meubl

105, rue Jean-Jaures

(ar ru Baris gwechall)

BREST

Diouallit mat : n° 105 a tavarann, ha neket euz
ti all eo ! R. C. 6975

Meubl acajou, kraon, ha dero
eus a bep seurt.

Stal vras evit ar meubl e giz Breiz

Gweleou houarn ha kouevr

Gloan, matarasennou, plunv, pal-
lennou, sklaseñnou, etc.

Meubl kerez, gwarnisset, great a-ratoz
evit an dud diwar ar meaz.

Ulinucine Moreul

Eul louzou anavezet-kaer dre ar vro, hep beza implijet awalc'h c'hoaz evit ar vad a ra ! an **ULINUCINE MOREUL**, an hini eo.

Petra eo 'ta an **Ulinucine**-se ker brudet ? An **Ulinucine** a zo eul louzou graet gant *iode* ha *phosphates*. An *iode* a zo evit yac'haat ar goad, evit ober goad nevez ; ar *phosphates* a zo evit krenvaat.

Gouvezet e deus an Doktor **MOREUL** kavout ha meska daou danvez nerzus meurbet ; an « *iod* » hag ar « *fosfor* » da ober eul louzaouen dispar evit parea ar glanvourien hep dale.

An **Ulinucine** e c'heller ober ganti mat-tre, e lec'h an eol-moru, ar sirop portal, ar sirop « raifort iodé » ha « iodé ferré » ;

An holl louzeier gwechall-se, a zo eiz pe zek kwech sem-ploc'h eget an **Ulinucine**. Houman a gaver enni pemp santigram « *iode organique* » dre loiad souben hag er re-all ne gaver tamm ebet, pe ken nebeut a tra, hag en unan nemet daou zantigram.

Peseurt klenvejoù a vez pareet gant an **Ulinucine** ? Da genta, an *doken*. — An *doken* zo hano holl klenvejoù ar vugaligou, sempladurez, liou fall, kresk re vuhan, gwerbl er c'houzoug, ha divezatoc'h klenvejoù an eskern, an droug skevent, an izili kamm.

Ha ma 'z eo an **Ulinucine** eul louzou hep e bar evit ar vugale, kerkoulz all eo evit ar plac'h yaouank oc'h ober he c'hresk hag ar vaouez arru an oad a zaou-ugent bloaz. Dioull a ra ivez diouz ar berr-alan, al langis, ar boan-bouzellou, hag an droug-dargreiz.

Ar SIROP CELTIQUE

Klanvourien dalc'het gant ar paz, kemerit **SIROP CELTIQUE** an **AOTROU MOREUL**, apotiker bras e Landerne

Eleveurs,

N'employez que les produits vétérinaires du Docteur MOREUL, qui sont les plus efficaces, les plus estimés et les plus connus.

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONEZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^o) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du **FEIZ HA BREIZ** :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Brug* et de l'*Emgleo Sant Ildu*
Y. DREZEN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
• *FEIZ HA BREIZ* • et • *KORN-BOUD* •
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.) . . . 5 f. l'an

PUBLICITE
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Gand eul lezenn doull omp gouarnet, E. A. M. — Reketou fin ar bloaz, AR BLEUN-BRUGER. — Tro Vreiz, G. P. — Gwella servicherien ar vro, J. U. — Labouriou ar merched wardro an ti, TINTIN ANNA. — Kastell, rouanez ar broioù, FRANCIS MOAL. — Buhez Jenovefa a Vraban. — Divinadennoù. — Leorioù brezonek. — Taolenn Feiz ha Breiz.

SULIOU HA GOELIOU AR MIZ

- 7 a viz Kerzu. — Eil sul an Asvent. An oferenn p. 171. Gousperou kenta ar Werc'hez Vari krouet dinam, p. 637.
- 8 a viz Kerzu. — Ar Werc'hez Vari krouet dinam, p. 638. Gouel devoision.
- 14 a viz Kerzu. — Trede sul an Asvent. En Eskopti Kemper ha Leon e raer hizio, Gouel Sant Kaou-rantin, p. 849.
- 17, 19 ha 20 a viz Kerzu. — Daouzek deizioù. — Yun ha vijil.
- 21 a viz Kerzu. — Pevare sul an Asvent. Ofereñn p. 181. Gousperou kenta sant Thomas, Abostol, p. 642.
- 24 a viz Kerzu. — Yun ar Mabig bihan.
- 25 a viz Kerzu. — Nedeleg H. Z. J. K. p. 188. — Gouel berz.
- 26 a viz Kerzu. — Sant Stephan, kenta merzer.
- 28 a viz Kerzu. — An Innosanted santel, p. 217.

Gand eul lezenn doull omp gouarnet

E kreiz an anken hag an nec'hamant ec'h echu ar blâvez, 'vit pep den en deus oad hag anaoudegez. Lennerien *Feiz ha Breiz* her goar aboue pell zo: pep tra a zo diasur en amzer emaoamp o ren. An distera m'ho peus madou, oc'h nec'het ganto, o welet ar gouarnamant, poulzet gant menozioù fall, mui c'hoaz eget gant an ezomm, oc'h astenn e graban warno; — mar ho peus eur bugel en ho ti, daoust ha n'eo ket eun druez sonjal ne vo ket hep dale, marteze, eur skol gristen digor d'hen digemer? Hag evelse evit pep tra: ar Boch a zo lezet en e frankiz da zanken eur brezel nevez; met diouz an tu all, tra sebezus, tud eus hon bro, war zigarez ma tougont sae wenn pe zu, n'ez eus hiviziken frankiz ebet evito!...

Ha dre benôs en em gavomp ni en eur seurt pal? Dre benôs eo savet adarre war var, da lavaret eo, da vestr, gwasa enebour en deus an urz hag ar peoc'h dre ar bed, ar franmason? Eul lezenn doull a zo o c'houarn ac'hano; ha dre an toullou a zo enni, ar pep falla en em zil hag en em zilo, ar pep gwellañ a dec'h hag a dec'ho.

Ya, al lezenn doull-ze, mar ro tro d'ar fall d'en em zila ha da founta mestr en hon touez, a ro, er menez amzer ha dre an hevlep toullou, hent d'ar vad da dec'hel diganeomp, ha setu penôs en em gav an traou kompouez 'barz an droug: an droug a deu ha kercent e tec'h ar vad; ar vad a dec'h dre ma teu an droug. Ar vad a zo arru gwall dano dre ar vro, en hon touez ni, zoken, Bretoned ha labourerien, yac'han tud, a dra zur, dre ouenn, dre gelennadurez ha dre vicher, en em gav e korn ebet a Vro-C'hall?

Goulennit digant an den a gerot, deut war an oad, e sonj diwarbenn an amzer vremen, setu petra responto d'eoc'h? « N'eo ket brao bevan ken; an dud n'en em welont ket ken gant plijadur; n'en em garont ket ken, n'en em zikouront ket ken! »

An dud eta en amzer-man a zo deut da vezan dic'hras ha gouez an eil e kenver egile. Ar grizder-ze, avat, hag a zo e kalon ken lies a hini, kalz pe nebeut, he deus eun hano; krizder ar falz-pinvidik; an arc'hant, pa vez roet re a du d'ezan, a vag er galon ar grizder-ze. Hogen, ha c'houi lavaro pesort renk a zalc'h an arc'hant hirio etouez an dud?

Mevel eo? — Oh! nann! — Mestr eo eta? — Ya, kae-roc'h c'hoaz! — Roue eo neuze? — Galloud eur roue a hirio. Eun doue eo deut da vezan. Savet eo a-nevez al leue aour war an trôn hag ar poblou a zo stouet d'an daoulin dirazan.

An arc'hant a garer dreist pep tra ha, gant se, eo laket dreist ar gerent, ar vignoned, ar vro, ar relijion. Mignon out d'in? N'out ket kement hag an ac'hant? — Kar out d'in? N'out ket ken nez, forz piou out, tad pe vamm, ha m'eo an arc'hant! — An holl lec'h a zo d'ezan er galon pe, da vihana, kement mad a zo a dremen war e lerc'h.

Ac'hano, 'mesk an dud, gizioù fall gwasoc'h an eil eget eben. Da genta, an neb ne stou ket e c'hlin dirak al leue aour, an hini ne glask ket dastum, forz penôs, an holl vadou, gwerza ar c'heran ha prena ar marc'hadmata, hennez a zo disprizet ha gwall-gaset, rak hennez a zislavar ar bed. Eman en hent, evel eun den yac'h war hent eun den mezo: klevet ho peus eun den mezo o stlepel babouz e c'henou lous gant an dud divezo a dremen en e gichen; evelse, an dud taget gant terzien an arc'hant, savet d'o fenn lorc'haj ar binvidigez a ra fae war an nep zo dister hag o deus kasoni ouz an neb ne ra gant an arc'hant nemet eur mevel; beza o deus alies eur gasoni kuzet ouz ar re a gar ar baourentez hag a dec'h arôk ar binvidigez. Setu perak, menec'h ha leanezed o deus e gwall youlou an dud ken gwaz enebourien ha m'eo ar franmasoned.

D'an eil, an hini 'zo troet gant lorc'haj an arc'hant ne c'houlenn ket en em gavfe eun all par d'ezan: setu ma sav etre an dud eun helibini ha n'eo ket ar furnez eo a ren anezi. Gwelit hepken da belec'h ez a ar merc'hedou, lezenn na giz ebet ken en o doare gwiskan; nemet heuilh bemdez o fantazi diboell, o klask beza trec'h an eil d'eben.

Eun dôlenn fentus, e gwirionez, e vefe an hini a dremen hirio dirak an daoulagad, pane vert d'an droug. Met nag a zroug a ya da heul kemend all a avelaj! Nag a baourentez en em ziskouez bezan ac'hano etouez ar gerent ha ne ouzont ken nemet plegan ar penn dirak froudennou diboell o bugale! Nag a warizi, nag a gasoni, nag a ourgouilh kiriek da zrouk komzou, da dabut ha da vrezel!

Setu hon stad. Penôs e vo gwellaet? Da genta, o rei da anaout ar wirionez. « Ar gwir a-eneb ar bed! » Az-eün d'ar bed deut da veza dall-pik, lakat da skedi ar wirionez rik, n'eo ket eur vriz-gwirionez, dem-mesket gant pep seurt touellerez, liou ar gaou en he c'herc'henn, met ar wirionez splann, digemmesk ha leun, an hini a ya war eün d'ar spered ha d'ar galon hag a garg anezo, mar dint yac'h, a sklêrijenn hag a levenez. Ar wirionez-ze a zo Doue, da gentan ha kement a zo warnan siell al lealded, ar rêzon, an urz.

C'hanta, petra zo muioc'h hervez an urz eget ar garantez-vro, ar vro-ze o vezan, da gentan, an hini ez omp gant ha maget enni, an hini m'hon eus desket he vez war warlenn hor mammou, an hini eman gwrizioù hon tiege-

ziou sanket doun e tachenn hec'h istor? Ar Vro eo an tiegeziou bodet, pe an Tiegez astennet.

Eul lezenn doull eo eta an hini ne ro renk ebet da Vreiz, a glask hon distaga diouz Breiz evid ober ac'hanomp a-dalek an tiegez, Gallaoued.

Kement mad a zo stag ouz an hano a Vreizad a vez diframmet evelse diganeomp ha petra a deu en e lec'h? Nemet fall, rak ne wella ket an den a vez chenchet pe klasket chench natur d'ezan: diouz e du, ne vez nemet koll; diouz an tu all, gounid ebet. Gwelit ar paour kez Breizad yaouank tapet etre an diou lezenn, an hini vretton hag an hini c'hall:

Pa vo klasket gouzout piou eo, fiziout warnan 'vit eul labour vras bennak, setu e kavoc'h n'eus diazez ebet ennan da harpa netra; e gwirionez, n'eo den ebet; eur jilouetenn ne lavaran ket, prest da drei gant peb avel
En e spered, n'ez eus nemet meskaj, evel darvoudou ha n'eo ket evit staga an eil tamm ouz egile...

Al lezenn doull a c'houlenn ma chom'o evelse, hag a bouez da zerc'hel anezan er stad-ze ha da rei d'ezan da gredi eo-eno eman ar vuhez hag an arokaat!...

Hogen, evit ma tenuio ar Breizad da vezan den, e renk tec'het a-zindan pao al lezenn-ze, dont da anaout e Vro c'hinidik ha lakat anezi e kont e pep darvoud.

Evel pobl eta eo e vo gounezet ar Vretoned. Lakit d'ezo en o fenn ez int eur bobl, ez int holl skoulmet etrezo dre liamm ar vroadlezh; hag e weloc'h eur spered hag a zo enno kousket o tihuna, o c'halonou o tont da dridal an eil ouz eben... Na enebit ket eta ouz ar vad a c'hall digouezout dre an hent-ze. Na roit ket da gredi d'ar paour kez Breton penôs n'eo ken nemet eun doare Gall diler-c'het, unan hag en deus ankounac'haet deski ar galleg! Arabad eo d'eoc'h beza, en ho komzou hag en hoc'h oberou henvel ouz al lezenn hag a zo toull o veza ma ne zell ket ouz Breiz.

E. A. M.

WAR ZAY!

Gwazed ha pôtrez yaouank, poagnit d'en em gaout niverusa ma c'helloc'h e Kemper d'ar 7 a viz Kerzu hag antronoz e Folgoat, evid embann uhella ma c'helloc'h an ioul ho peus da zifenn, kousto pe gousto, gwiriou ar relijion e Breiz!

Reketou fin ar bloaz d'am c'henderv Lan Abyann

Kenderv ker,

Meur a wech, evel dout te, em eus klevet lavaret, ha lennet em eus ivez, penôs ar Frans a dag hag a zun Breiz hag a zalc'h anezi dindan he dorn gwasoc'h eget ne vez eur bugel en e vailhurou. Gwir eo, liammet eo d'eomp diou c'har ha diouvrec'h ha stag omp c'hoaz, war ar marc'had; n'hellomp ket loc'h nemet pa ro an Otrou « prefed » pe « sous-prefed » kabestr d'eomp; ha c'hoaz n'hellomp ober nemet kammejou bihan...

Breman, avat, ma 'n em lakan da vont dre ar Frans, eus an eil bro d'eben, eus Breiz d'ar Vande, d'ar Gaskogn, d'ar Bearn, d'ar Provans, d'an Alzas, d'ar Flandrez, d'an Normandi, dre holl e klevan an hevelep garm o sevel: « Gwasket omp didruez gant ar Frans! »

Ha setu m'en em gavan souezet mik o klevet ar Frans o 'n em glemm... diouz ar Frans! Ma unaner an holl broiou-ze oun tremenet enno, daoust ha n'eo ket ar Frans int etrezo? Pelec'h eman neuze an hini e sav eneb d'ezhi kement all a rebechou? Daoust ha diou Frans a zo? Te oar, koulz ha me, n'ez eus nemet unan pa gomzan eus ar Frans-ze a zo o walla ac'hanomp, eus ar gouarnamant a zo en he fenn eo e fell d'in kamz; ha pa lavaran gouarnamant, t'ol evez ne gomzan ket nag eus republik, nag eus roue, nag eus impalaer; eus spered ar gouarnamant eo e komzan. Ma 'z eus doareou-gouarn hag a denn muioc'h da gabestra an dud, ha re all, nebeutoc'h, holl, koulskoude, diouz ar spered a ren anezo, e c'hellont dont da vezan gwallerien o foblou. E amzer ar roue, Breiz ne oa ket dindan gwask kement ha m'eman hirio; gwasket e veze koulskoude. Perak? ar spered en deus peurzispennet anezi en 1789 a oa krog d'ober e reuz, pell amzer ar'ok, hag a flemme dre ma c'helle.

Enehour Breiz, koulz ha hini an holl vroiu a zo strollet abaoe kantvêveziou dindan an hano a Frans, n'eo ket ar Frans eo, met eur spered hag a en em zil dre ar bed holl hag a zo natur d'ezan enebi ouz ar vuhez hag he morgan, spered hag a hanver, abaoe 1789, spered ar Revolution hag a zo an hevelep hini gant spered ar « Réforme ».

Ar spered-ze arabad eo ec'h en em zilfe strilh ebet anezan en Emzao breizek, rak, gantan, ma vez savet kloz, — da welet, da vihanan, — ar voger endro da Vreiz,

endro d'an Tiegez hag endro Vicher, ne vezo savef. netra. Koulskoude, Tiegez ha Micher a zo mamennou a vuhez evit ar Vro; ma vezont saotret pe stanket, ar Vro a-bez a vo kontamet.

Tôl evez, avat, d'an dra-man : n'eo nemet dre gelen-nadurez ha dre c'halloud an Iliz katolik eo e chom dinam ha yac'h an diou vammenn-ze...

A-belec'h e c'hellfet neuze, va c'henderv, en em unani da labourat evit da vro Breiz gant tud dizoue, pe gant boutinerien, pe gant difennourien al lezennou laik ?

Ma vrall ar bed war e gostez, ma teu war e giz da amzeriou ar baganed koz, pa ne oa lezenn ebet ken da zifenn an dudigou paour ouz an aerouant marlonk ma oa ar gouarnamant, da biou tamall ar gwall darvoud-ze ?

Arabad e vefe gellet hen tamall d'eomp-ni, va c'henderv; derc'hel start hon deus d'ober, n'eo ket hepken da wiriou ar Vro, met ive da wiriou an Tiegez, ar Vicher ha, dreist pep tra, da re ar Relijion.

Vit gellout derc'hel d'ezo, avat, eo ret o anaout ha, vit o anaout, o studia...

Lezomp gant ar pennou-skanv an ebatou hag ar c'hoariou; eun dachenn all a zo digor dirazout, tachenn ar studi hag al labour; dismantrou ar brezel bras war hon c'hont da adsevel...

Reketi ran d'it, e fin ar bloaz-man, nerz ha kalon da vont war arôk gant an hent-ze. Eno out sur d'am c'haout, ha va dorn prest atao d'az harpa.

Da genderv,

Ar Bleun-Bruger.

Vous me dites qu'il (le provençal) va mourir. A quels signes, je vous prie, reconnaissez-vous qu'une langue se meurt ? Il y a pour les langues, comme pour les nations et pour les croyances, des crises de fatigue et de déclin. Mais nous venons de voir ressusciter des nations qu'on disait mortes, mais des croyances qui se perdaient se sont retrouvées et des langages qu'on croyait endormis ont proclamé leur gloire. De l'avenir d'un idiome, pas plus que de celui d'une foi ou d'une patrie personne ne sait rien et la science n'a qu'a se taire sur la foi du lendemain. Au siècle passé, on s'imagina que le Catalan allait dépérir : et voici que maintenant, coup sur coup, il produit un très grand poète et des œuvres scientifiques de premier ordre.

C. JULLIAN,

(Extrait de son discours de réception à l'Académie française).

PARDON Seiz Sant Breiz

Hon tud koz a oa mat da vont da bardona; ar pardon a veze darempredet ganto dreist ar re all oa hini Seiz Sant Breiz; eur miz a lakent da ober o zro ennan ha n'eo ket souez p'eo gwir e rankent ober tro Vreiz a-bez, koulz lavaret, evit pedi ar Seiz Sant, pep hini, en e iliz-veur, e tal ar beziou kaer a vire o relegou.

Ar Seiz Sant a bede hon Tadou evelse oa ar seiz eskob kenta a ziazezas eskoptiou Breiz, da lavaret eo sant Samson, eskob Dol, sant Malo, eskob Sant-Malo, sant Patern, eskob Gwened, sant Kaourintin, eskob Kemper, sant Paol, eskob Kastell-Paol, sant Tugdual, eskob Landreger ha sant Brieg, eskob Sant-Brieg. Peder gwech er bloaz, d'ar Pevare Amzer eo ez aet en hent da ober

Tro-Vreiz. E lec'h mont a hiniennou da ober eun hevellep tro ez aet, peurliesha, a vandennadou, a-wechou, gant kroaziou ha bannielou, en eur gana, e brezoneg pe e latin; atao, koulz lavaret, e veza eur beleg e penn pep bandenn; evelse e kavet berroc'h an hent ha ne

veze ket a ezomm da gaout aoun na rag al laeron na rag al doened gouez.

Pep hini a rae e hent, evel ma kare; ar re baour a gerze diare'hen, o boutou war o skoaz; an dud pinvidik o doa peb a loan hag ar merc'hed a renk uhel peb a inkane; ober a raet hemdez etre peder pe bemp leo. En eur vont, eus a Gemper, goude beza bet o pardona e Sant-Kaourintin, — lakomp e loc'her ac'hano, — ez aet, dre Vrieg, Pleyben, Braspartz ha Montroulez, da Gastell-Paol; ac'hano, dre Vontroulez ha Lanhuon ec'h en em gavet e Landreger, el lec'h ma pedet sant Tugdual; ac'hano e kouezet e Sant-Brieg; goude e tapet Sant-Malo hag e tigouezet e Dol, e iliz-veur Sant-Samson, a veze pedet kement gwechall gant brezellourien Breiz ma youc'hent e hano pa veze ar stourmajou ganto en o gwas; eur wech kwitaet Dol e ranket treuzi koajou bras Breiz, eus an hanter-noz d'ar c'hreizeiz, evid en em gaout e Gwened; eno ar bardonerien a zaouline e tal bez sant Patern ha goudeze dre Geranna, Hennebont, Kemperle ha Rosporden e tizent adarre ker goz ar roue Grallon; en em gaout a raent er ger, skuiz-maro, met laouen meur; eur bern traou o deveze da gonta epad pell hag hir amzer goudeze diwarbenn an traou kaer o deveze gwelet, evel Menez Arre, tour Kreizker, al Leodrez ha Roc'h-al-Laz, — el lec'h ma veve Gwene'hlan, etre Plestin ha Lok-Mikel, — bez sant Erwan e Landreger, kastell ar Guildo, ha mil dra all a zo c'hoaz azav pe gouezet abaoe hag a rae dudi ar bardonerien, en amzer-se ha ne veze ket kement a dro na kement a eas da vont eus ar ger evel ma vez breman; setu aze penaos eo ec'h anaveze hon tud koz o bro kalz gwelloc'h eget ne reomp-ni breman hag eur vro evel Breiz pa vez anavezet ne zaleer ket d'he c'haret.

Evid ober Tro-Vreiz ec'h heuliet henchou koz bet graet an darn vrasa anezo gant ar Romaned p'edont oc'h ober o mistri er vro-man e kantvejou kenta' an amzer gristen hag a veze hanvet hent ar Seiz-Sant.

War an hent-se e kaver kroaziu, e kement kroaz-hent, feunteunioù eleiz, e lec'h ma torre ar bardonerien o sec'hed ha chapelioù, bep an amzer, el lec'h ma veze ledet kolo fresk evito da dremen an noz. E kichen ar chapelioù-se savet peurliesha en enor da zant Yann pe da zantez Mari-Madalen e savet hospitalioù savet gant ar venec'h ruz ha menec'h Sant Yann Jerusalem ha war o lere'h gant menec'h Malt; ar beorien a c'helle ober o diskenn en o zi; lojet ha bevet e vezent evit bennoz Doue hag a-raok ma 'z eant kuit e veze roet d'ezo c'hoaz eun tammig aluzen da c'hellout kenderc'hel o hent. Tudchential ar manerioù tosta a deue ivez war sikour ar bardonerien ezommek en eur rei d'ezo bara,

kig ha lez ! An holl eta, her gwelet a rit, a oa aes d'ezo ober Tro-Vreiz, ha den n'en devoa ezoum da gaout aoun da vervel gant an aaoun; d'ar re a vez atao o veuli an amzer vremen e c'heller lavaret e oa meur a dra en amzer goz, a oa dreist ha ne c'hellfet ket o c'haout ken etouez an dud.

Pardon Seiz-Sant Breiz a voe darempredet gant kalz a dud epad meur a gant vloaz; savet e voe, war a greder, en X^e kantved, — **breman ez eus mil bloaz**, — pa oa deuet ar Vretoned a-benn da veza mistri en o bro goude beza trec'het ar C'hallaoued hag ar Romaned a glaske trabas outo; neuze, pa oa Breiz en he splander, ar Vretoned, dre anaoudegez vat evid ar re a oa bet **Tadou o Bro**, dre o labourioù hag o c'helennadurez, a en em vozas da vont da bedi war beziou ar seiz brudeta anezo, ar re o doa diazezet seiz eskopti Breiz. Doue a zelaoue ar pedentnou c'houek a raet e tal ar beziou-ze ha Tro-Vreiz a rae eur vad divent d'ar Vretoned ouz o lakat da garet muioc'h-mui ha da garet, heb o dispartia, o Doue hag o Bro.

Bretoned, a vilionou, o deus graet an dro-se ; eur bloavez eus ar XV^{te} kantved, e oar deuet da c'houzout e tremenas e iliz Sant-Patern, e Gwened, wardro 30.000 den oc'h ober o zro Vreiz hag ar pardon neuze n'en doa ket tost kement a vrud ken evel m'en doa daou c'hant vloaz a-raok, en amzer sant Erwan a larde e-unan bou-teier ar re a yea da ober tro ar Seiz-Sant.

An Duked ha pennou brasa ar vro a veze gwelet o-unan o vont, gant ar re genta, d'ar pardon-se. E miz mae 1419, an duk Yann V, o veza kouezet klanv gant ar ruzell, a reas le da vont da bardona d'ar Seiz-Sant ; d'an 21 a viz gwengolo warlerc'h edo e kastell Alre ; dem-goude ez eas da Zant-Patern ; eno e kemeras penn an hent da ober tro Vreiz **war e droad**, an Aotrou Penhoat, hag hen ; mont a eure warzu Dol ha Sant-Malo ;

d'an 22 a viz here edo e Dinam ; d'ar 15 a viz du e Kastell-Paol ; d'an 9 a viz kerzu ha mar-teze zoken eun nebeut derveziou a-raok e oa dizro ! Daou viz en doa laketa da ober e dro ; gwir eo e kemere e amzer hag e kave an tu, e serr e bedennou, da ober meur a vad d'ar vro.

Er bloaz 1527, Nikolas Coatanlem, eur paramantour (1) bras eus a Vontroulez, o veza ma n'en doa ket gelllet ober e-unan e dro Vreiz, endra m'edo war e yec'hed, a roe, dre destamant, peadra a-walc'h d'eun all d'hen ober en e lec'h.

Ar pardon-ze goude beza bet

(1) Paramantour : armateur.

brudet epad 500 vloaz a gouezas d'an traon, er XVI^{te} kantved, en amzer brezelioù ar Re Unanet. Neuze e veze kement a laeron hag a druilhous o redet an henchou ma ne grede ket an dud vat tec'het diouz ar ger.

Pa voe kavet skeudenn santez Anna, e Bro-Wened, gant Yvon Nikola-zig, — 300 vloaz a vo d'ar 7^a viz meurza zeu, — kalz tud e lec'h ober tro Vreiz a gemeras hepken hent Keranna. Koulskoude, e bloaveziou diveza ar XVII^{te} kantved, e kavet c'hoaz

unanik bennak hag a rea atao tro ar Seiz-Sant rag A. ar Braz, en unan eus e levriou, a gomz d'eomp eus eur vaouez koz a veve en amzerioù-ze hag a rea Tro Vreiz, bep bloaz, e miz kerzu ; tremen a rea en eun tiegez atao d'an hevelep koulz hag eno an ozac'h o veza ma ne ouie ket he hano en doa he lezhanvet Nanna Tro-Vreiz. Eur bloavez n'en em gavas ket d'he foent ha goudeze ne voe klevet hano ebet anezi ken ; debret e ranke beza bet gant ar bleizi.

Er bloaz a zeu, bloaz ar Jubile, m'oarvat da genver sizun Pevare Amzer an hanv ha Pevare Amzer an diskar-amzer, an A. chaloni Le Roy, eus a Gemper, a glas-ko sevel adarre, en e zav, ar pardon bras-se ha kredi a c'heller, e vo berniou Bretoned o kemeret perz ennan, dioc'htu er wech kenta ; evel ma n'omp ket ken koulz da vale ha ma oa hon tud koz, an dro vo graet, **nann war droad**, met e kirri-dre-dan, hag en hent-se e vo gounezet amzer rag e lec'h lakaat eur miz d'hen ober ne vo laketa ken nemet pemp dervez.

An holl Vretoned a die gouzout petra eo Seiz Sant Breiz ha n'eus ket eur breizad ha ne diefe ket ober Tro Vreiz, eur wech, da vihana en e vuhez ha goude ma ne vefe ken nemet dre anaoudegez vat evid ar Zent koz o deus dibabet hag aozet d'ezan eur vro ker kaer hag an hini a ro d'ezan, gant kement a largentez, magadurez ar c'horf ha magadurez an ene.

G. P.

Gwella servicherien ar vro

Abaoc eun nebeut miziou eun avel foll a zo adarre o c'houeza war hor bro. An dud difeiz, leun o c'halon a fallagriez, a en em gemer adarre ouz ar relijion hag a glask a-nevez ober brezel d'ez e pep giz. Hag ar pez zo gwasa, eo gwelet ministred Frans, evel kollet ganto o fenn, o klask an tu d'ober droug d'ar relijion. N'eo ket souezus, rak framasouned int an darn vrasa anezo, hag eur framasoun ne oar nemed eun dra: klask moug a ar relijion e kalon an dud. Ministr an dud a vor, o kerzout dre roudou ar ministr Pelletan gwechall, o zo o klask miret ouz ar veleien da vont war-dro ar vartoloded, evel pa ne ve ket a-walc'h a bennou fall etouez ar vartoloded. Kaout a ra d'ezan, an diskiant ma 'z eo, ez ay gwelloc'h an traou pa ne vo war al listri brezel nemet tud hep feiz.

Eur ministr all a zo oc'h ober enklask war ar relijiuzed, c'hoant d'ezan, skler eo, d'o c'has adarre eus ar vro.

Poanius eo gwelet traou evelse: an dud vat, an dud a urz, a beoc'h, kemeret evid enebourien ar vro, hag an dud fall lezet ganto pep frankiz! Eur vro hag a ra evelse a zo war an hent d'en em goll.

Petra glask ar relijiuzed, gwazed ha mere'hed? N'eus forz e peseurd urz emaint, peseurt dilhad a zougont, ar Jesuisted evel ar re all, ne glaskont nemet karet ha servicha Doue, karet ha servicha o nesa. Ha ma 'z eus, en eur vro bennak, lezennou da zifenn hevelep tra, al lezennou-ze a zo da derri, rak ma 'z int fallakr ha diskiant. Eul lezenn graet eneb ar gwir hag ar mad, n'eo ket eul lezenn eo.

Met, a lavar ar framasouned, ar relijiuzed a ra ar bro-mesa da zenti ouz eur mestr. — Gwir eo an dra-ze. Hag o veza ma sentont, eo e reont labour dalvoudus. Heb ar zentidigez, netra vras ne c'hell beza graet e nep lec'h. Ma ne zentfe ket ar zoudarded, ar vartoloded ouz o mistri, petra dalvesfe hon arme war zouar hag hon arme war vor? M'o dije, epad ar brezel, graet hor zoudarded o fenn o-unan, buan e vijemp bet trec'het.

Gouzout a ran, ez eus tud hirio hag a lavar « na Doue na mestr ebet! » N'eo ket gant an dud-se e vo adsavet hor bro. Kollet avat, ne lavaran ket.

Ar relijiuzed a ra le da veza paour. N'o deus netra mar o hano. — N'eo ket eun torfed an dra-ze. Distaga ar galon diouz madou an douar-man evit gellout labourat muioc'h evit Doue hag an nesa, ha n'eo ket kaer kement-se?

Ar relijiuzed c'hoaz a ra le da jom hep dimezi, da veza atao gwerc'h. — Ya, da Zoue e c'hoanteont beza, korf hag ene. « Doue, emezo, eo va lodenn, va herez. » Ha dre-ze

int evel elez war an douar, ec'h en em ziuallont diouz stlabez, hudurnez ar bed, hag an Iliz katolik a-c'hell diskouez, a-dreuz ar c'hantvejou, sent, sentezed a villierou, o deus troet kein da holl blijadureziou an douar, a zo bet atao trec'h da youlou ar c'hig, o deus dalc'het glan sae wenn o badiziant epad o buhez penn-da-benn, henvelloc'h, evel ma lavaren, ouz elez eget ouz tud.

Tri glenved bras a zo etouez an dud hag a ra eun droug spoutus: ar c'hoant direiz da c'hounit arc'hant, ar c'hoant direiz da gaout plijadureziou ar c'horf, hag ar c'hoant direiz da jom hep senti.

Evit klask para ar c'hlenvejou-ze, ar relijiuzed a ra le, a bromet da Zoue senti ouz o mistri, beza paour, beza gwerc'h. Ar promesaou a ra ar relijiuzed a zo harpet war gomzou Hor Zalver en Aviel hag aotreet gand an Iliz.

An Iliz, sklerijennet gant Jesus Krist hag ar Spered Santel, ne c'hell ket fazia.

An holl n'int ket galvet da veza relijiuzed, met ar re a zo galvet a ra mat mont da heul Hor Zalver.

Etouez ar relijiuzed, lod a zo o pedi er c'houentchou, hag en eur bedi Doue e reont vad d'an holl, hag e tleomp kaout anaoudegez vat evit ar re a zo o pedi evidomp.

Lod all a zo en hospitaliou endro d'ar re goz, d'ar re glanv, hag an holl a oar pegement a vad a reont evelse.

Lod a zo o prezeg an Aviel, o rei da anaout d'an dud lezenn Doue, hag ez eont eus an eil penn d'egile d'ar vro, mont a reont zoken a-bell bro da sklerijenna an dud, da glask o lakat war hent ar Baradoz.

Evit ar re-ze evel evit beleien ar parrezioù, an dud a dle kaout ha diskouez anaoudegez vat.

Ar beleg a ro d'an dud buhez ar c'hras dre ar zakramanchou. Hen eo an hini a gomz ouz Doue evid an dud holl, a bed evito, a ginnig evito ar zakrifiz santel.

Pemdez hag heb ehan e ra d'ezo eur vad souezus.

Ar relijion gristen a glask, araok pep tra all, kas an dud da eürusted ar Baradoz. Met ober a ra ive eürusted an dud war an douar-man, hag e teski d'ezo beza santel, leal, onest, karantezus, e laka ar peoc'h, an urz vat da ren war an douar. Ar re a zelaou he mouez ne vezont ket gwelet oc'h ober freuz, trouz, o rei labour d'an archevien na d'ar varnerien.

N'eus ket a relijion hep beleg. Ar beleg eo an hini a ro sklerijenn d'ar sperejou, an hini a lavar a vouez uhel hag heb aon e tleer tec'het diouz an droug hag ober ar mad. E gomzou o deus muioc'h a bouez eget komzou an dud all.

Dre ar beleg eo e chom, er c'heriou ha war ar mēz, feiz ha relijion. Hag heb ar relijion, livirit d'in, petra vije hor bro? Tud hep feiz n'int, re alies, nemet tud hep reiz.

Ma vije mouget ar feiz e kaloun an dud war ar mēz, petra vije gwelet? An dud oc'h adori an heol, al loar, ar stered, al loened mut. Lealded ebet mui, santelez ebet, karantez ebet; an holl o redet warlerc'h an arc'hant hag ar plija-dureziou mezus. Hag e vijent kriz, didruez evit ar re baour, ar re er boan. Risklus e vije mont en o zouez.

Ar bleg a zesk d'ar vugale ha d'an dud vras peseurt kemm a zo etre an den hag al loened, petra en deus an den d'ober war an douar-man, penaos e tle reizha e vuhez, penaos e tle ober e kenver e nesa. — N'eo ket hepken d'ar spered e komz, met ive d'ar goustians. Diskouez a ra d'an dud o deveriou er gêr, en o zi, hag o deveriou er mēz eus o zi, e kenver an dud all, e kenver o bro. D'an tad, d'ar vamm, d'ar re a c'houarn ar vro, d'ar vistri, d'ar vugale, d'ar zervicherien e lavar petra o deus d'ober, hag hen hepken, o veza ma prezeg en hano Doue ha ma prezeg gwirionez Doue, a c'hell lakat ar peoc'h etre an dud, ar peoc'h en tiegeziou, ar peoc'h er broiou.

N'eo ket hepken ar peoc'h a laka etre ar vistri hag ar zervicherien, ar vicherourien, met d'an eil rumm ha d'e-gile e lavar e tleont labourat, eo al leziregez eur pec'hed, eo graet an den evit debri e vara diouz ar c'houezenn eus e dal. Ouspenn c'hoaz: deski a ra d'an den labourat, dastum madou, met deski a ra ive d'ezan ne dle ket staga e galoun ouz ar madou-ze, e tle ober implij vat ganto ha ranna gand ar re baour, ar re n'o deus ket a-walc'h.

E pep giz e labour evid ar vro. Deski a ra d'ar zoudard karet e vro, stourm kalonek, rei e vuhez pa vez ret.

Ar vstri-skol a lavar: « Ni a ro deskadurez d'ar vugale, d'an dud yaouank. » Ar beleg a c'hell lavaret d'e dro: « Me a ro ive deskadurez, ha deskadurez talvoudusoc'h eget hoc'h hini, rak ne c'hell ket an den tremen hepdil. »

— Ar barner a lavar: « Me a ziwall ar vro ouz al laeron, an dorfetourien. » Ar beleg a c'hell lavaret: « Me a ra ivez ha gwelloc'h c'hoaz, rak ma n'ez eus nemet an archerien hag ar prizouen evit delc'her an dud war an hent mat, n'eo ket a-walc'h. » — Ar zoudard a lavar: « Me a zifenn ar vro. » Ar beleg a c'hell lavaret: « Me a ra ive, o lakat e kalonou an dud gwirioneziou an Avel, a dalv muioc'h eget soudarded evit diwall ar peoc'h. »

Setu aze gwirioneziou anavezet mat pell zo hag a dleer da ziskleria hep an amzer, ha dreist-holl, pa weler, evel hirio, taga adarre ar relijion.

Pa vezo, en eur vro, karet ha servichet Doue evel m'eo dleet, neuze e vo, er vro-ze, peoc'h hag urz vat. Pa vo dilezet Doue, ne vo er vro nemet freuz ha dispac'h. An den ne c'hell ket tremen hep Doue, ar broiou ken nebeut. Hag ar re a ra brezel da Zoue, d'ar relijion a zo torfetourien ha brasa enebourien ar vro.

J. U.

LABOURIO U AR MERCHED WARI DRO AN TI

Kentelio u Tintin Anna

III. — Kele nnadurez ar vugale

(K. ndalc'h) (1)

Kaout daouarn kropet eus tud o skei gant o bug ded, eur pod pe eur were eun torfed bras. Darn all evit diskouez o levenez d'bet sentus; an dra-ze a z hep digarez vat ebet! Ar rank gouzanv eun dra ben piñijenn ebet, hag araba holl vugale; gwelet em bugale ha ne reant seurt, n' lakaat en o gwele pe en eun kredi, ne c'houlennet ket kat a reant ha laouen bras e kastiza hervez ar mank:

Lakaat ar mank en: e blas

Hag ar pec'h e kreiz ar c'hravez

Eur bugel lore'hus a vezo grêt mez d'ezan; an hini digeus a vezo kresket e labour; ar gwall debrer n'en devezo nemet dour ha bara zec'h; en hent-se hepken eo e skoer el lec'h ma 'z eus ezomm da skei.

Ne alian ket an dud d' skei gant o bugale nemet ouz red; peurliesha e c'heller o bleina heb ober implij eus ar wialenn; eur ger, eur zell a zo a-walc'h pa stager abred ganto; douja a reont hag e kerzont didrouz.

Lavaret a rin: « Ma rankit skei, arabad eo d'ec'h her ober pa vezo droug ennoe'h; gedit eur pennad, ha kastizid diouz ar fazi evit brasa mad ho pugel. »

Kentel a c'heller da denna eus ar c'houarn-man bet lavaret gant eur penn-tiegez: « Kerent a zo hag a zo gwelloc'h ganto rei meuleudi d'o vugale eget lakaat hini anezo e piñijenn; gwelloc'h eo ganto pokat d'ezo eget skei ganto; mat, du-man ez eus eur reolen ha setu hi aman:

(1) E Feiz ha Breiz miz here eo bet moulet pennad-kenta an arede kentel-man.

an hini a vez paket o lavaret geier pe oc'h ober eur respont divalo ouz e dad pe ouz e vamm a rank raktal ober anaoudegez gant ar wialenn; ne vankomp ket warnan gwech ebet. Ma n'o deus ket a c'hoant da gaout bazadou, n'o deus nemet beza war evez; war va meno, ar penn kenta eo deski ar vugale da anzao ar wirionez ha da gaout doujans evid o zud karget gant Doue d'o hencha! »

An den-ze, me gred, en devezo merc'hed eün ha fur ha pôtre hag a vezo gellet fiziout war o ger.

N'eo ket evit hor plijadur eo ez omp bet lakat war an douar-man; bleun kaer al levenez ne zavont nemet diwar eur boan bennak. E kement stad a zo ez eus poan da gaout. Rak-se e kavan talvoudus deski abred d'ar bugel ne vez er vuhez-man netra hep poan.

Eur vamm gristen a yeas, eun dervez, da vale, war ar mêt, gant he fôtrig yaouank. Ar c'hrouadur a jomas azav e kreiz an hent: « Ne c'hellan ket mont pelloc'h, emezan, an dour en e zaoulagad, eur c'hrouanenn a zo em botez! »

Petra 'reas e vamm?

E lec'h azeza ouz ar c'hleuz evid e ziboania e redas en e raok, war an hent hag en eur zistrei outan: « Deus d'am c'haout, mabig, ma lammin ar c'hrouanenn! » Ar pôtr a c'hine; kamma a rea; ouela a rea ivez ar paour kez bihan; e vamm a gennerze anezan: « Deus etre divrec'h da vamm, kezig; deski a rankes bale en despet da enebiezou ar vuhez; war raok atao! » Ar c'hrouadur, daoust ma oa yaouank, a lounkas e zaelou hag a zentas ouz e vamm. Dalc'het en deus sonj eus ar gentel; aet eo bet da veleg ha meur a wech en deus trugarekaet e vamm vat: « Anez d'eoc'h c'houi e vijen bet eur gorzenn wak. C'houi ho peus silet nerz em c'haton; pegen alies abaoe an dervezze em eus ranket bale war hent ar vuhez, eur c'hrouanenn em botez, da lavaret eo em eus ranket labourat, ober va dever en despet d'ar rann-galon, d'ar boan-spered, d'an dismegans a gaver a bep tu, gwasoc'h eget poaniou ar c'horf! »

Ya! siouaz, ar gerent kaer o devezo, ne vezint ket atao, war al lec'h, evit pellaat ar boan diouz o bugale; darn o devez muioc'h a dristidigez eget a laouenedigez war an douar-man. Gwella a zo da ober eta eo boaza anezo da veza kalet ouz ar boan.

Eur pôtr unnek vloaz a oa deuet d'an ospital evit beza oberatel e c'houzoug d'ezan gant ar medesin; diaes e oa e benn rak ne oa ket a hano da lakat anezan da gousket; e vamm a alie anezan da ginnig e boan da Zoue evit kaout ar c'hras da ober eur Pask kenta mat, ar pez a reas hep marc'hata. Evelato e c'houlennas: « Kalz a boan am bezo, va mamm? Kement ha da denna eun dant? »

— « Muioc'h ez pezo, 'm eus aoun! »

— « Kement ha da denna daou neuze! oh! mat, bezint dinec'h: ne fallgalonin ket! »

Derc'hel a reas d'e c'her; ar medesin souezet bras, a roas meuleudi d'e vamm: « Ho krouadur a vezo eun den, eun deiz a deui, hag a raio enor d'ar re o deus e zavet! »

Ez-vihan, eo aes lakaat kenteliou e spered ar vugale. Kemeret a raint skouer war o zud, rak-ze e ranker beza war evez hag en eun zizober eus ar plegou fall, kaout aoun da rei gwall skouer d'an eledigou digaset, en hon touez, gant an Aotrou Doue.

Ra vezo ar vugale tud a relijion; n'eus nemet an dud lorc'hus ha diskiant hag a nac'hfe Doue; ra vezint aliet da vont atao war well: « Hizio oc'h bet furoc'h eget dec'h war c'hoaz e rankit beza gwelloc'h c'hoaz eget hizio! »

Ra vezo gret anezo tud sentus, tud a urz, labourerien vat, rag al labour a zo eun enor.

Bemdez e kav tro eun tad hag eur vamm da gelenn o bugale, war eun dra; pa vezo gwelet Yannig o kemeret, dre heg, tamm bara e c'hoar vihan e vezo diskouezet d'ezan eo eun dra zivalo laerez madou an neza ha zoken o c'hoantaat hag e tesko an onestiz.... diwar e goust, eun tammig, rak kroz a glevo, da vihanan, ha goude ma n'en defe ket a vazadou; pa vezo gwelet Pierig oc'h ober ailhonerezh hag ouz o nac'h da c'houde e vezo lavaret d'ezan: « Pec'het anzavet, hanter bardonet. » Hag eur wech all, ne lavaro ket a c'hevier. Pa blijo gant Monig krigna he bara gant he dent, pe lipat an aman diwarnan evid e deurel goudeze war an hent e vezo rebechet d'ezhi he diskempennerezh hag e kemero ar voazamant vat da renka an traou war he lerc'h ha zoken da veza piz.

Ar foranerezh a gas an den da baour, abred pe zivezat; eur vaouez diskempenn a zo eur rivin en eun ti!

En amzer-man e vez lezet kalz re a wenneien etre daouarn ar vugale; an arc'hant n'en deus talvoudegez ebet evito; n'eo ket gant pokou, na gant gwenneien, na gant kamambrezerezh eo e vez savet bugale. Eur vamm a anzave ouzin war lene. — Kinniget em eus dek lur d'am merc'h trizek vloaz da vont d'ar pardon: « Petra rin gant ken nebeut-ze, emezi? A vec'h ma c'hellin kaout eur c'hasedad sivi! »

— Ha petra oc'h eus grêt, emeve? ?

— Feiz! petra em bije gret, nemet rei ugent lur, d'ezhi, 'vel just.

— C'houi a zo diskiant a-walc'h, paourkez Mari; ma vijen bet en ho lec'h, o klevet eun hevelep tra, em bije bihannaet an tamm; ugent real pe netra! Va zud o doa muioc'h a eas egedoc'h c'houi ha biskoaz n'em eus bet ar galon da fripa kement se a arc'hant en eur pardon.

« Nag er skoliou? Chom a ra bemdez meur a lur vara warlerc'h ar vugale, daoust peger ket eo! Ar paper, ar plu, a vez kollet hep damant; bemdez e ranker kaout eur c'hrier nevez; bemdez e ranker kaout eur blienn nevez; kaer o deus ar vistri pe ar mestrezed l beza kempenn ne gver ken son nemet: « Oh! va mamm, a gav mat en doare-ze; ne glevan ket a draou er gêr! » Ha peurliesia e vez gwir.

En han Doue, tudou, kenteliit ho ptigale; roit d'ezo da kompren n'o deus ket a urz da goll ti-raou, na da zispign: arc'hant en eun doare ken didalvez.

« Hun dever striz eo an aluzen; pe seurt aluzen a raio ar re-ze beazet da zonjal hepken enno o-unan? Karantez: evito o-unan; preder ganto o-unan setu aze petra o deus! Eus an nesa hano ebet; eus ar beorien, eus an oberion a garantez hano ebet; int-ti hag a-valc'h eo! Me, ha den all ebet! pebez lezenn; e pelec'h mar an Aviel en tie-gezioù kristen-ze? » En em garit kenetrezoec'h; eme Jezuz.

— Amzer, emezo, me da genta, hag ar re all ma'm eus rei! Ha morsk n'o devezo re, rak seul-vui o deus, ha seul-vui o deus c'hoant kaout. Gwelet a reoc'h en ho kozni pe seurt rumm dud ho peus savet! E lec'h deski d'ezo en em zieza evid ar re all ho peus o laket da vev evel ma ne vije nemeto war an douar; muioc'h a druvez eged a zroug am eus outo, rag a-wel emaint da veza reuzeudik ha c'houi en o serr; pa ne reont van ebet ouz ar re all, ne vezo gret van ebet outo ken nebeud. El levrig em eus lavaret hano anezan c'hoaz, em eus lennet kement-man, kavet gant eun Tad eus a Gompagnurez Jezuz: « E ker an Naoned, eun intanvez paour, frigasat he c'horf gant al labour, a en em gavas da goueza war ar ru, dre skuizder ha blankadurez; tud vat he savas hag he dougas d'ar ger; meur a amezogez a deuas neuze d'he gwelet ha da ginnig d'ezan, a yeas da heul e vamm hag a jomas mantret o welet, en toull-kampr, eur potrig, er memez oad gantan, distret ha klanv, c'hoariell ebet en e gichen; rannet oa e galon o welet peger paour e oad en ti-ze.

— Mamm, emezan, ar potr bihan-ze n'en deus ket eur gwele da gousket nag eur c'hoariell da dremen e amzer; kasit va gwele d'ezan ha me gav d'in e vezo laouen ar Mabig Jezuz ouzin!

— Ha te, e pe lec'h ez i da gousket?

— Ganeoc'h c'houi er gwele bras.

— Ya, met Jezuz, va fotrig, ne vez laouen nemet p'en em ziezer eun tamm evitan he te, n'oun ket nec'het a gousko gant muioc'h a blijadur er gwele bras.

Ar c'hrouadur a jomas da zonjal; n'en doa ket kalz a c'hoarielloù ken nebeud; evelat e reas eur bern anezo hag e kasas anezo d'ar paour bihan nemed eur c'hazig gloan

a viaoue pa veze gwasket war e c'houzoug; hennez eo a blij ar muia d'ezan: « Deus, va mab, ma pokin d'it eme e vamm, rak mat out e kenver an nesa. » Antronoz, ar ar bugel a lavaras adarre d'e vamm: « Gras eo sonjal e pôtr bihan an ti-all, rak breman en deus plijadur o sellet ouz e draou brao hag o c'hoari ganto. »

E vamm galonek a respontas neuze: « Ya! ya! va mab, c'hoarielloù en deus, met n'en deus kaz miaouer ebet! »

Ar c'hrouadur tizet gant ar gomz-se a yeas er penn all d'ar gampr, evit sonjal ervat, evel eun den bras; kemeret a eure e gazig gloan, e drei hag e zistrei a eure, poket a eure d'ezan zoken; a-benn eur pennad e teuas daved e vamm, daerou en e zaoulagad ha sounn e benn: « Sellit, mamm, kasit ar c'haz d'ezan ivez; n'em oa espernet nemetan koulskoude, met Jezuz, pa welo ar pez am ho gret, ne vo nemet laouenoc'h a-ze ken ouzin. »

Gant pebez teneredigez e stardas ar vamm gristen-ze he c'hrouadur war he c'halon, aes eo her c'hompren; ne c'hellas ket e respont, rak ouela a rea he-unan gant al lorc'h, en eur drugarekaat an Aotrou Doue eus an tenzor en doa roet d'ez.

Setu aze hag a ouie petra eo an aluzen ha petra eo ar garantez e kenver an nesa!

Evelse ivez eo e voe savet eun itron a renk uhel eus hor bro, marvet daou ugent vloaz a zo. Pa oa nevez dimezet e voe pedet da vont d'eun eured hag ec'h asantas gant plijadur; lakaat a eure he c'hemenez da ober eur wiskamant nevez d'ez. Derc'hent an deiz merket, e teuas d'he c'haout eur vaonez, eur vamm c'hlaç'haret: « Itron, emezi, anavezet oc'h evit ho madelez; ho pet truez ouzin; va gwaz a zo en em gavet da derri e c'har ha ne oa ken nemetan evit gounit boued d'am eiz krouadur, dek vloaz ar c'hosa; eman erru gouel Mikel ha n'em eus ket ar gwen-neg kenta evit e bae! »

— « Sec'hit ho taerou, Marijann, eme an Itron, en eun doare bennak e vo grêt! »

Ar gwenneien, siouaz, a zo berr o lostou e godell an dud pinvidik koulz hag en hini ar beorien; an intron yaouank a oa goullo he hini, en dervez-ze, ha setu perag e oa nec'het he spered! a-benn an noz e voe dinec'het: « Dioueret va dilhad nevez a rin, emezi, ha seul-vui ma kousto an dra-ze d'in ha seul-vui e plijo da Zoue! » Redet a eure betek ti ar gemenez: « Dalc'hit evid eun all, mar plij, an dilhad am eus goulennet ouzoc'h, rak kavet em eus fred d'am arc'hant! » hag e tistroas laouen d'ar ger. Marijann a c'hellas kaout boued d'he bugale, louzeier d'he gwaz, paea he dle ha c'hoaz e chome eur pezh ugent real bennak gant!

Beza desket a zo mat; beza mat a zo gwelloc'h c'hoaz, rag evel ma lavare ar re goz a zo gwir: « Pa ne vezer ket mat, da betra e vezer mat? »

Boazit ho pugale da veza mat ouz an nesa ha da genta mat hag hegarat ouz o zud, ouz o breudeur hag o c'hoarezed, troet da rei skoazell an eil d'egile ha diouallit da zikouez muioc'h a garantez d'an eil eget d'egile

Mab dilennet
Breur argaset!

Ar gwarizi a zav dillo e kalon ar vugale. Klevet em eus hano eus eur pôtr yaouank a lazaz, e vreur war galon e vamm o veza ma tiskoueze houman muioc'h a joa ouz hennez eget outan e-unan. Hep mont beteg an torfed, nag a zroug ne ra ket ar gwarizi etouez ar vugale; taolit evez eta en aoun d'her c'houeza en o c'halonou, tadou ha mam-mou.

Ar gerent a dle anaout o bugale, rak kemm bras a zo etrezo; evel m'eo dishenvel o dremmoù eo dishenvel o sperejou; lod ne reont van ouz netra; lod all a vez kizidik hag hen diskouez raktal ma stok an distera tra outo; lod a vez lent; lod all re hardis; arabad difiziout muioc'h eus an eil eget eus egile; gwella doare a zo da zont a-benn eus an techou fall eo enebi outo kerkent ha ma tiouanont ha poania da lakat re vat en o lec'h.

Ma 'z eo gwall bennok ho krouadur, arabad eo klemm; eun nerz eo pa vez reizet mat; pa vezo sklerijennet e gonsians, troet war ar mad, hennez a raio eun den hag a ouezo heulia e venoz ha n'en devezo ket a aoun rag e skeud.

Ma 'z eo aounik, boazit anezan da enebi ouz e aoun ha da vont en dro daoust d'e spount; ma 'z eo skanv e benn lakit anezan da boueza mat e oberiou a-raok o ober.

Eus eur potr lezirek ma ouezit tremen dioutan e c'helloc'h ober ivez eul labourer; eun tad ne chane ket da gentelia e verc'h: « N'az peus ket a vez. Da vamm a labour dalc'h mat, tre ma pad an deiz, ha te, bouk evel eur velc'hodenn, az peus c'hoari o chom en da zav? » Eur botrez lorc'hus e oa; kalon vat he doa ivez; en eun taol e chenchas buhez ha ne weler ket gwelloc'h egeti da labourat breman.

En eur ger, al lezenn vras eo houman.

Ma strebot al loen e c'heller tamall d'e rener muioc'h eget d'ezan; mar deo dizouj an ebeul piou a zo kiriek d'an dra-ze? Ma vije bet kabestret, ez yaouankik, en di-vije bet sentet ouz dourn e berc'hen.

(Da heuilh.)

TINTIN ANNA.

KASTELL, ROUANEZ AR BROIOU

Son nevez, save! ton ha komzou, gant eur mansouner Kastellad.

Tempo di valzo lento

E kalz a vro - lou em eus re - det Hag e - vit
 c'hoaz n'm eus ket gwe - let par - rez all e - bet en
 hor Bretz I - zel hag a vi - je ken kaer ha Kas - tel.

II

Peger brao eo beza e Kastel,
War lez an aod pa vez avel,
Sellet ouz ar mor pa vez er gourlienn,
Ouz ar reier o strinka eonenn.

III

Peger kaer eo gwelet war an dour,
Bagig vihan ar pesketour,
Pa vez dispaket ganti he goueliou
Ha lukellet war an houlennoù.

IV

Dudi eo gwelet en hor mêziou,
Lann alaouret war ar c'hleuziou,
Ha klevet o kana an ale'houeder
E zon kel laouen ha ker seder.

V

Peger kaer eo ar Vretonezed
Pa vez ganto koefou broudet
Ha war o diskoaz challiou a bep liou
A gouez ker brao beteg o boutou.

VI

Peger kaer eo hon touriou uhel
A stourm kerkoulz ouz an avel
Gant an dantelez 'zo en dro d'ezo:
« Na te 'zo koant o Kastel, va bro! »

VII

Evelse an diavezidi
A rank anzao 'vel pep hini;
Kastell a vije rouanez ar broiou
Anez ma 'z eo ker fall an teodou.

Francis Moal.

BUHEZ JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dimezell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur Ijinou-kaer Roazon.

IX

Buhez Jenovefa er gouelec'h

Eun dervez ar gontez a zroll da ouela
Ha da huanadi war he stad er bed-ma.
Digant he c'hrustl ar gêez a c'houle
Evit pe seurt torfed en em gav evel-hen...
Kerkent neuze Jezuz d'ez i lavaras:
« Ha me evit petra emañ stag ouz ar groaz?
Livirit d'in, va merc'h, hag hen oan perc'hennet
Gant an diaoul, pe zors'er, evel ma lavaret... »

ADALEK neuze buhez Jenovefa er goulêc'h a voe buhez eun ermid. Ar goanv a dremenas, an nevez-amzer, an hanv, an diskar-amzer, a dremenas an eil goude egile, hag ar goanv a deuas adarre hep an disterra nevezenti e buhez an dud paour. A-wechou, azezet en hanv dindan eur wezenn bennak, ar brinsez a jome mantret o klevet trouz ar brini er gwez bras. Brasoc'h evelato e veze c'hoaz he foan spered er goanv, pa veze fall an amzer, goloet an

— 463 —

douar a ere'h, pa veze ret d'ez i chom en he c'heo, hep goulou na tãn, pa ne wele netra er-mêz nemet roudou treid al loened gouez war an ere'h. Nag ec'h huanade neuze warlerc'h he zud, he fried, he mignoned! Pegement e vije bet eürus o welet hini pe hini anezo! Siouaz! penn kristen ebet ne deue morse da dremen dre eno!

« Pegen eürus, emezi, eo an dud o veva an eil e-kichen egile, da c'hellout koms, lavaret o fljadurieu kouls hag o foaniou an eil d'egile! N'ouzon ket peger brao eo d'ezo! ha ne glaskont nêmet eun dra: en em heilha! Gwella a zo, c'houi a jom ganen, va Doue! ha komz ouzoc'h a zo eun tamm mat c'hoekoc'h eget koms ouz ho krouadurien. C'houi hepken a jom ganeomp pa deu an holl dud d'hon dilezel. El léc'h gouesa emaoe'h, kouls hag e sioulder an noz tenvalla. »

Her gwelet a rit, Jenovefa a droe atô he holl zontjou war-zu Doue, hag en doare-ze e teuas an heuriou da veza eviti evel munutennou; he foaniou a voe skanvaet kalz: ar relijion, an devosion, a zoug frouez kaer evit ar bed-man kouls hag evit ar bed-all.

Mil hoan he devoa ar wreg paour o tic'hristienna al louzeier a dalveze d'ez i da vagadurez; a-wechou zoken ne gave netra, ha neuze e ranke chom da ehana. « Da vihana, emezi, mar em bije eun nadoz hag eun tamm neud, e kavjen berroc'h va amzer hag e rafen eun dra bennak talvoudus. An dud a glemm eus al labour ne ouezont ket pegen inouet eo ar re n'o deus nefra da ober. Eun tamm brao eo gwelloc'h kaout labour start eget beza dilabour a-grenn evel ez oun! »

A-wechou-all he dije karet kaout da lenn eul levr mat bennak. « Nag a amzer, emezi, am eus-me aman da greski va deskadurez m'am bije levriou! O va Doue! ho labourou-c'houi a zo eul levr kaer skrivet eus ho torn. Ennan eo e lennin ha muioc'h e teskin en doare-ze eget na rafen gant holl levriou gwiziek an douar. »

Adalek neuze e krogas Jenovefa da zellet pisoc'h ouz labourou ar grouidigez. Eur vleunenn, eur c'houllig, eur valafenn gant he eskell a bep seurt liou, a rea d'ez i eur bljadur dispar; e pep tra e lenne furnez ha madelez an Otrou Doue.

Eun dra a zo hag a rea d'ez i kaout muioc'h c'hoaz a zudi o studia oberou Doue. Jezuz-Krist en doa savet e barabolennou gant eur bern traou hag a wele endro d'ez i, er gouelec'h.

D'an nevez-amzer, pa deue an heol nevez da zigas er c'heo e vannou sklêr ha klquar, Jenovefa a lavare gant levnevez: « An heol, Otrou, a zo eur skeudenn eus ho madelez hag eus ho karantez hep muzul. Jezuz-Krist, ho mab en deus lavaret: « Hon Tad eus an nenv

a laka an heol da bara war ar re fall kouls ha war ar re vad; grit, va Doue, ma vezo astennet va c'harantez war an holl dud, evel ma 'z eo hoc'h heol evit an holl, grit d'in ober vad ive d'am enebourien. » Pa veze ne c'het o klask gouzout petra he dije da zibri, pa deue an dristidigez da denvalât he zal, o klevet richan al labousedigou Jnovefa a lavare :

— « Krouadurien seder, na c'houi a zo laouen ha dienkrez! C'houi a gan a greiz kalon! Daoust ha ne tlefen ket beza laouen evelloc'h ? Eo da, rak Jezus-Krist e-unan eo en deus lavaret d'in kouls ha d'ar re-all : « Sellit ouz evned an nenv ! Ne hadont na ne eostont, ha koulskoude int maget gant ho Tad a zo en nenv; daoust ha ne dalvezit ket muioc'h egeto ? » Ya, va Doue, eun tamm mat e karit ac'hanon muioc'h eget al Joenedigou-ze : dleout a rafen beza laouen eveldo, ha muioc'h c'hoaz zoken ; dienkrez e tlefen beza, daoust n'eus mui den war an douar oc'h hada hag oc'h eosti evidon. »

O sellet ouz bokedou ar c'hoad gouez livet eus al liouiu kaera, Jenovefa a lavare gant ar vrasa plijadur :

« Na c'houi ive, bokedou kaer, c'houi a zo eun testi sklêr hag anat eus karantez va C'hrouer em c'henv. Ac'hanoc'h eo en deus lavaret Hor Zalver : « Sellit ouz lili ha bleun ar parkeier; ne labouront ket, ne nezont ket. Mat lavaret a ran d'eooc'h n'eo ket bet gwis ket Salomon ker kaer hag i, zoken pa veze en e gaera. Daoust ha kaout a ra d'eooc'h, tud goann a feiz, e rafe nebeutoc'h evidoc'h eget ne ra d'ar bokedou ? » Evel-se 'fa hiviziken ne vanko d'in na feiz, na fizians; na nezan na ne wrjan, gwir eo, koulskoude ne vezin ket e poan gant ar pez hon devo da wiska, va mab ha me. »

En hanv, pa veze dizec'het ar zaonen gant an heol bero, Jenovefa a yea d'ar feunteun da derri he sec'hed. Lavaret a rea neuze : « Ho komzou, va Doue, a zo d'am ene ar pez ma 'z eo an dour fresk-man d'am muzelbou. Lavaret hoc'h eus hoc'h-unan : Dont davedon an nep en deus sec'hed, da eva. An dour a roin-me d'ezan a vezo eun eienen veo hag a dalvezo evit ar vuhez peurbadus. D'an eienen veo-ze e fell d'in mont da glask harp ha frealzidigez em zrubuilhou, ha levenez santel em foaniou, breman pa 'm eus diouer eus holl blijaduriou ha komzou mat tud ar bed. »

Pa zelle ouz ar bern reier chomet sounn en o zavad kement a ganvejou, daoust d'an avelou foll, Jenovefa a lavare komzou an Aviel : « An nep a zelaou va c'homzou hag a zent outo a zo henvel ouz an den hag en deus savet e di war ar roc'h. » Ha me, emezi, a zavo va silvidigez war ho komzou, ha morse ne c'hello he diskara. »

Ar spern hag an askol zoken a rea d'ezi kaout sonjezonou santel : « Nag eürus e vijen, emezi, o kutuilh rezin alaouret pe frouez-all war ar spern-ze ! Ne dalv ket d'in gedal kement-se, rak Jezus-Krist en deus lavaret : « Ne gutuilher ket a rezin war ar spern nag a fiez war an askol. Eur wezen vat a zoug frouez mat, eur wezen fall avat ne zougo nemet koz frouez. »

An holl draou krouet a deue en doare-ze da zougen Jenovefa da zavel he spered hag he c'halon war-zu Doue.

Evelato Jenovefa a gave he bugel kaeroc'h eget al laboused, ar bokedou, an heol, an dour eien. Bemdez, pa veze tomm an heol, e touge anezan en eul léc'h dizolo, da ziskouez d'ezan bolz an nenv. Keit ha ma veze an heiz o peuri Jenovefa a rea eur bale dirak « he zi », Benoni ganti war he bréc'h, hag e lavare d'ezan kalz traou karantezus ha tener. Ha pa deue ar bugel en eur vouse'hoarzin da astenn e zaouarnigou munut war-zu e vamm, houman a ankounac'hae he stad reuzendik hag a en em gave evel en eur baradoz. Sellet a rea outan gant teneridigez hag e lavare : « Bennoz ! Mil bennoz d'eooc'h va Doue ! pa ho peus lezet ganen an tenzor kaerman ! Tad eus an nenv, skuilhit ho kwella grasou war va êlig ! Roit d'ezan yac'hed ha buhez hir, Doue leun a garantez !... Na lirin eo e zaoulagad ! Pebeus eardigez vat ! Tal eun êl glan en deus !... Hag an divoc'h-se henvel ouz diou rozenn, kaera kelou eus eur galon yac'h ! Peger brao ec'h en em gav aze war va feultrin ! N'eo ket hep abeg en deus lavaret Hor Zalver : « Ma ne deuit ket da veza evel bugaligou ne 'z eooc'h ket da rouantelez an nenv. » Ha perak ne glask ket an dud beza henvel ouz ar bugel-man, da lavaret eo : glan, dic'hloar ha dizrouk ? Eur c'holl bras eo evidomp, rak, ma rajemp, hon dije ar baradoz en hon diabarz hag e vijemp eürus evel ar bugel-man etre diwréc'h e vamm. »

Alies e teue c'hoant d'ezi da welet eun iliz bennak eur wech c'hoaz. « Eürus, mil gwech eürus an nep a c'hell klevet komzou Doue bodet en e ilizou gant eur maread kristenien-all ! Na kaer, na dudius eo klevet ar gristenien-ze o kana kantikou devot ! Ma klevien hepken eur c'hloc'h e bole ! Petra lavaran, va Doue ! ar bed-oll a zo hoc'h iliz ha kalon ar c'hristen mat a zo eun ôter savet e kreiz sioulder ar gouelec'h. »

Kement a wele a lakae ar wreg santel da zontal e Doue. Er goanv avat, pa n'helle ket mont er-mez, eo e kave amzer da zavel he c'halon war-zu an nenv.

X

Jenovefa o skolia he mab Benoni

Skolla 'ra he bugel, dont a ra d'e gelenn;
 Eur bleiz d'ez i a ro dre d'uez eur c'hroc'hen
 Eus eun danvad bihan 'vit kuzat aneza;
 « Loenig paour, emezi, na ra ken eur seurt tra ! »
 D'he mabig Benoni e tisplego neuze
 Pegement a c'hrasou he deus digant Doue,
 Ar bugel a gompren kerkent e vadelez
 Ha gant e vamm e lar d'ezan mil trugarez.

WELET e vez a-wechou bleuniou kaer o tispaka e-touez brug ha spern al' léc'hioù gouesa; evel eur vleunenn koantik bras e save hag e kreske, er c'hoajou, Benoni, mab Jenovefa ha Sifroa. Desket en doa kerzet; e vamm he doa gwisket d'ezan kroc'hen eur c'haro yaouank das-tumet gant er c'hoad. Daoust ma n'oa bevet ar prinz kèz nemet gant grizioù louzou, dour ha lèz, e yec'hed a oa dispar, sevel a rea brao ha nerz a deue d'ezan a-nebeudou. E spered ivez a zigore prim. Kompren a rea a-benn neuze meur a dra, hanoioù kement a oa a dosta d'ezan a ouie, ha klask a rea lavaret ar gerioù a glevet gant e vamm.

Peger c'hoek e voe da galon Jenovefa klevet he mabig o trailha e c'herioù kenta! pa glevas anezan o-koms, hi ha ne glevet mui keit-all a oa komzou an dud! Mennout a reas avat mervel gant al levenez pa lavaras mamm evit ar wech kenta. An dra-man a oa e deizioù

kenta ar goanv. Adalek neuze Jenovefa a jomas bemdez epad meur a heur da goms ouz he bugel. Deski a eure d'ezan hanoioù pep tra a gement a wele. Hepdale zoken Benoni a c'hellas ober goulennoùgou ouz e vamm. El-fennou kenta ar skiant o tispaka, testenioù kenta karantez eur bugel evit e vamm, petra e'hell ober muioc'h a blijadur da houman?... Jenovefa a dremenas evel-se dervezioù yen ha terval ar goanvez-se.

Ar bugel a gouezas klanv a-rok an nevez-amzer hag a rankas chom pell klozet er c'heo. Kerkent avat ha dizro an deizioù tomm Benoni a gavas a-nevez e liou hag e nerz. Eur heure, Jenovefa a grogas en e zorn hag a gasas anezan da welet bokedou kaer an draonienn. Ar pôtr a jomas skoet o welet ar girsier e glas, ar gwez gant o delioù fresk beo, o klevet al lapoused o richana war ar skourrou... « Petra eo kement-man, mamm? emezan. Pep tra aman o deus kavet dilhad nevez. Na kaer eo breman ar zaonen! An draonienn-man a oa goloet a ere'h n'eus ket pell a zo, ha setu hi breman glas, ker glas m'eo du ar gwez pin dirazo; ar gwez hag ar girsier a oa see'h ha diwisk, ha setu ez int goloet a zeliou glas sklêr. Nag a blijadur, nag a vad a ra d'ar c'horf bannou tomm an heol! Na kaer eo d'an nee'h bolz glas an nenv!... Hag an traouigou-ze livet gant liou a bep seurt, sell, mammig, re wenn, re ruz, re c'hlaz, re velen! »

« An traou-ze, va bugel, a zo bokedou, a lavaras Jenovefa. Setu aman unan bennak kutuilhet ganen evidout. Ar re-man, sell, a zo bokedou an hanv, ar re-all-man, bokedou pao-bran; gwel peger melen int, evel an aour!... Kemer diouto da-unan kement hag a gar! » Ar bugel a gemeras kement a vokedou ma ne c'hellas mui hepdale o miret holl en e zorn. Ar vamm, neuze, a zavas uhelloc'h gant he mab.

« Selaou, va mab, emezi, ne glevet netra dre aze? »

Evit ar wech kenta abaoe m'oa deuet d'ezan eun tammig anaoudegez eus an traou, ar bugel a dôlas evez ouz kanaouenn eun toullad evned er harz.

« Petra eo, emezan, an trouz dudius-se? Bis-koaz n'em boa klevet kement-all. Kanaouenn a zo e pep gwezen, war bep skourr glas, hag ar mouezioù-ze a zo holl dishenvel an eil diouz eben; deus 'ta, mammig, deus bûan da welet petra eo an dra-ze. »

Jenovefa a azezas war eur mèn dindan gwez fô hag a gemeras he mab war he barlenn. Neuze e tôlas d'an douar eun toullad greunennou digaset ganti eus ar c'hoad. Lapoused a ziredas hag a boanias da zestum ar greun-ze. En o mesk edo ar boc'hig-rus hag ar pintig.

ar sidanig hag ar beufig gant e vruched rus tan. « Sell, Benoni, eme ar vamm d'he bugel, kanaouennou al lapoused-se eo a rea bremaik kement a zudi d'it. »

Ar bugel a dride gant al levenez.

— « Krouadurien goant, emezan, c'houi eo eta ar ganerien a rea kement a blijadur d'in ! Barrekoc'h ez oc'h eun tamm mat eget ar brini pa ne ouezont nemet « koakât » ; ho plunv ive a zo kalz bravoc'h eget o re. Livirit d'in, va mamm, perak eo breman ker brao pep tra. N'eo ket c'houi, marvat, eo ho peus troet penn d'ar zaonen epad ma 'z oun bet klanv; nann, n'ho peus ket bet a amzer, p'eo gwir n'ez eac'h ket diwar va zro, hag ouspenn-ze, n'ho'e'h ket barrek a-walc'h da ober traou ker brao-ze. »

— « Va bugel ker, eme Jenovefa, komzet em eus bet d'it meur a wech a-benn breman eus an Otrou Doue, an Tad hon eus en nenv, an hini en deus krouet an heol, al loar, ar stered ; hen eo ive en deus, evit hor plijadur, krouet kement a zo endro d'eomp aman. »

— « Ret eo evelato e ve Doue meurbet fur ha gwi-ziek », a lavaras Benoni.

Jenovefa a vouse'hoarzas hag a stardas he mab war he c'halon. Pokat a rbas d'ezan ive gant teneridigez.

Antronoz vintin ar bugel a yeas abret da lavaret d'e vamm :

— « Deuit buan, mamm, da welet petra en deus grêt Doue a-nevez evidomp ! »

Jenovefa, evel just, a vouse'hoarzas gant skiant he bugel. Kas a reas anezan d'eur riboul ledan etre reier uhel, el léc'h ma skoe muioc'h an heol. En abeg da ze oa darefoc'h ar frouez dre eno. Eun toullad derveziou diarok he doa gwelet eno plant sivi e bleun. Hag e gwi-rionez, kaout a reas eun toulladig sivi rus.

— « Ar re-man ive, marvat, a zo eur seurt bokedou-all ? » a c'houlennas Benoni. »

— « Nann, eme Jenovefa, ar re-ze a zo frouez han-vef sivi. »

Hag ar vamm a stouas da gutuilh unanik bennak .

— « Sell, va mab, emezi, debr ar re-ze. »

Ar bugel a zebras hag a lavaras :

— « O na mat int !... Gellout a ran kutuilh ive, mamm ? »

— « Ya, va bugel; kemer hepken ar re a zo rus tan. »

Neuze ar pôtr a zestumas hag a zebras gant plijadur eus ar sivi kaer a oa eno.

— « An Otrou Doue, emezan, a zo mat evidomp pa re d'eomp traou evel-hen ! »

— « Ac'hanta, bugel, eme ar vamm gristen, lavar 'ta neuze bennoz d'ezan.

Hag ar bugel savet mat a gouezas d'an daoulin, a groasias e zaouarn hag a lavaras a-vouez uhel :

— « Doue madelezes, me ho trugareka evit ar sivi mat se ho peus roet d'eomp hirio ! — Mamm, emezan, kaout a ra d'eo'e'h oun bet klevet gantan ? »

— « O ya, a-dra zur, a lavaras Jenovefa oc'h hen starda war boull he c'halon hag o pokat d'ezan kalonek; ha pa n'as pefe grêt nemet sonjal en da galon hep digeri da vuzellou da lavaret eur ger, Doue en dije gouezet : gwelet ha klevet a ra pep tra. »

Adalek neuze Benoni a c'houlenne bemdez gwelet eun dra nevez krouet gant Doue. Jenovefa a lavaras d'ezan :

— « Ret e vezo d'it teurel evez hiviziken da-unan, ha pa 'z pezo kavet tra pe dra dizanav dont da lavaret d'in. Gwelet a rez ar spern-du-ze a zo aze a-uz d'ar roc'h ? Ar re-ze a zo gwez-irin. Sell outo, leun int a voulou bihan glas. Deus breman d'am heul; en tu-all aman, sell ouz ar plant a zo aze : roz-gouez int gant o boulou henvel ouz viou bihan glas. War an uhel du-hont ez eus diou wezenn : unan ber hag eur wezen avalou gouez. Sell piz outo : ne welez ket war o skourrou eur bern boutonou brasoc'h eget re an irin hag ar roz-gouez. Deus bemdez da welet anezo hag e liviri d'in penôs e kavi anezo eus an eil dervez d'egile. »

En noz warlerc'h e kouezas eur glô habask hag a reas mil vad d'ar plant. Benoni a lampas da gontia d'e vamm, « Mamm, ô mamm ! emezan, boulou glas an irin n'eus mui anezo, bokedou gwenn eo a zo eno breman ; ar spernenn-all ive a zo goloet a zeliou glas hag an diou wezenn a zo deuet da veza daou bez boked bleun rus ha gwenn. Pebeus dudi a zo ouz o gwelet ! Peger bras eo madelez an Otrou Doue ! Deuit buhan, mamm, deuit da zellet outo 'ta ! » Ar rozenn-c'houez ive, marvat, ne zaleo ket da veza e bleun. N'int ket c'hoaz digor, korn-zigor int hepken. Daoust hag an Otrou Doue n'en deus ket bet amzer a-walc'h da beur-zigeri azezo en noz tremenet ? »

— « Doue, eme ar vamm, n'en deus bet poan ebet oc'h ober an holl draou-ze; ober a c'hell pep tra gant eur gomz, rak ma 'z eo holl-c'halloudek. »

— « Penôs, a c'houlennas Benoni, e c'hell Doue ober traou ker kaer pa vez ken terval an noz ? »

Jenovefa a zisplegas d'ezan e wel Doue kouls en noz evel en deiz ; ha kement-se a lakâs ar pôtr da veza souezet bras.

Eur vintinvez ez eas laouen bras da gaout e vamm.

— « O mamm, emezan, na me 'm beus kavet eun dra iskis ! Deuit, ha c'houi a lavaro d'in petra eo. » Hag e krogas en he dourn d'he c'has dirak eur vodenn sperridu. — Sellit e kreiz ar voden, emezan, ne welit-hu ket eun dra bennak ? — Eun neiz linot eo, eme Jenovefa ; al lapoused a vez o chom en o neiziou evel emaoamp-ni o chom er c'heo ; o neiziou eo o ziez. Sell, ar barez a zo warnan. Eman o sellet ouzomp gant fizians... Ploup ! eman nijet kuit !... Breman, Benoni, sell piz ouz an neiz-se, diouall avat ouz an drein. Gwelet a rez eo grêt a-ziavêz gant yeod sêc'h ; en diabarz ez eus reun trodro. Sell mat ebars, Benoni ! » a lavaras ar vamm o sevel he bugel uhel a-walc'h evit ma welje.

— « O na koant eo ! » a lavaras ar pôtr. Petra eo, mamm, ar pemp boul vihan-ze ? — Ar re-ze, mabig, eo ar viou. — Petra ra al lapouz gant ar viou-ze ? a c'houlennas c'hoaz Benoni. — Gwelet a ri kement-se diwezatoch, eme Jenovefa. Sell outo bemdez, mar kerez, hep kregi enno. »

Eur pennad goude e teujont adarre da welet an neiz.

Ne gavchont ket ar viou, pemp lapous bihan a oa ennan. « Pegen dister int ! a lavaras Jenovefa ; serret eo o daoulagad hag o c'hroc'hen a zo dizolo. O eskelligou n'o deus tamm nerz ebet c'hoaz, ne c'hellfent ket zoken dont eus o neiz. »

— « Krouadurien geiz ! O va mammig, emaint o vont da vervel gant ar riou hag an dienez ! »

— « Nann, va mab, Doue a bourveo d'o holl ezom-mou : an neiz a zo goloet a c'hloan hag a reun en diabarz, evit n'o devo ket a riou ; rond eo, evit ne vezint ket gloazet. Ar vamm-sidanik he-unan eo he deus-hen grêt ; ha grêt eo ker brao ha ker mat ma ne c'hellfemp ket ni hon daou ober kement-all. Doue eo en deus desket d'ezhi labourat dre vadelez evit he lapoused bihan. Sell, deliou ar vodenn sperr a ro d'ezo disheol breman pa 'z eo ken tomm an heol ; pa ra glô, an deliou-ze a vir outo da veza glepet. Pa vez freskik an amzer, da veure ha d'an abardaez, ar vamm a deu da dremen pennadou ganto, ha neuze e c'holo anezo gant he diou askell. Drein ar sperr o deus zoken aman o zalvoudegez : miret a reont ouz al lapoused gouez da zont da zibri ar re vihan. Evel-se, betek en traou disterra, e welomp madelez hag eveded an Otrou Doue evit e grouadurien. »

Jenovefa a gomze c'hoaz ouz he mab pa deuas ar vamm-linot da lakât he zreid war vord an neiz. Ker-kent ar re vihan a zigoras o beg hag a astennas o gouzoug war-zu enni. Houman a vouetas anezo holl. Benoni a gavas an dra-ze brao bras : « Na kaer eo kement-

se, emezan, o lampat gant levenez ; na kaer eo kement-se !

— « Al lapous, eme Jenovefa, a glask hag a zigas boued d'he re vihan o veza ma ne c'hellont ket mont o-unan da glask. Hogen, ar greun lezet en o fez a vije re galet, kalz re galet evit an evnedigou, ar vamm, da genta, a vruzun ar greun-ze, ha pa 'z eo bouk a-walc'h ar boued a vez roet d'ezo. Gwel, va bugel, nag a evez a-berz Doue ! Pegement a breder a gemer gant e holl grouadurien ! Maga a ra an disterra lapous, maga a ra ha maga a rai ac'hanomp-ni ivez. War gement-se e c'hellomp beza dienkrez. »

— « Ya, ya, roet en deus Doue d'in eur vamm hag a gar ac'hanon kalz muioc'h eget ne gar ar vamm linot he re vihan ; panefe c'houi, va mamm, e vijen maro pell a zo !... »

Hag o lavaret kement-se Benoni a lammas da vriata e vamm.

Bemdez e kave ar pôtrig eun dra nevez bennak da ziskouez d'e vamm pe da gonta d'ezhi. Hag o veza ma oa holl d'ezan ha ma n'en doa kamarad fall ebet da drei anezan diwar an hent eün, spered Benoni a zigore buan. Karout a rea e vamm dreist pep tra ; kaerder an traou krouet gant Doue a skoe e galon c'hlan. Bep beure e tigase d'e vamm ar c'haera bokedou a gave da gutuilh ; kutuilh a rea d'ezhi ive ar frouez a vije hervez poent ar bloaz. Deuet oa zoken a-benn, gant an amzer, da ober eus ar c'heo eul léc'h kempen ha dereat, kouls lavaret koant, gant ar c'hregen hag ar vein lugernus dastumet gantan hag en doa renket brao enni.

Ar vamm vat a gemere tro eus pep tra evit kentelia he mab hag ar blijadur he devoe da welet anezan o kreski er furnez hag er zantelez.

XI

**Jenovefa a gav eur wiskamant domm
a-benn ar goanv**

Ar rusta yenien, an naon hag ar zec'hed,
Eo bendez lod va mab ha va hini er bed.

JN nevez-amzer hag an hanv a oa tremenet evit Jenovefa hag he mab e-kreiz plijaduriou glan ha dinoaz. An diskar a deuas d'e dro ha gantan an heol oc'h izellat a roas nebeutoc'h a domder. Er poent-se eus ar bloaz bolz an nenv a vez peurvuian goloet a goummoul du; an douar, evel skuiz o roi, ne zouge mui na bokedou na frouez. Al lapoused ne ganent mui nemeur, hag eun darn anezo a oa aet d'ar broiou tommoc'h; er gwez, an deliou melen a zistage hag a goueze d'an douar da ober teil.

En deizioù-ze Jenovefa a oa azezet dirak ar c'heo o sonjal gant trislidigez er goanv o tostât.

— « Va mamm, a lavaras Benoni, daoust ha Doue ne gar mui ac'hanomp, p'eo gwir e lamm diganeomp e zonezonou ? Daoust hag ar bed a zo o vont da vervel ? »

— « Tamm ebet, va mab, a lavaras Jenovefa ; Doue a garo ac'hanomp keit ma karimp anezan. Traou an douar hepken a jench hag a varv; karantez Doue evidomp a bado da viken. Erru eo ar goanv, hogen, goude ar goanv e teui adarre an nevez-amzer gant e holl draou

nevez. Kement-se a c'hoarvez bep bloaz, n'eus ket eta da veza souezet ha nebeutoc'h c'hoaz da veza enkrezet. Bez laouen en a-rôk o sonjal en amzer gaer a deuo goude ar goanv. »

Goude e lavaras outi he-unan o sellet ouz ar bugel :

— « Heman a vezo evidout ar goanv kenta abaoe ma ez peus anaoudegez : ha setu perak ez out nec'het o klask gouzout petra c'hoarvez. Da vamm he deus c'hoaz nebeutoc'h a skiant egedout pa en em lez da vont d'an dristidigez o c'houzout ervad e tremeno an amzer fallman. Ret eo d'in eta trec'hi warnon va-unan ha diskouez penn laouen d'it. »

Jenovefa a boanias a-rôk ar gwall-amzer da zestum avalou, per, irin, kraon ha grizioù ar muia ma c'hellas, a-benn ar goanv, ha Benoni a roe dorn d'ezhi gwella ma c'helle. Pell a oa he doa dastumet yeot d'he eiezh.

Ar pezh a rea d'ezhi ar muia nec'hamant oa ar wiskamant. Petra a gavjent da c'holo o c'hroc'hen ? Ar pezh dilhad a oa warni abaoe meur a vloavezh a oa brein. Azezet dirak « he zi », Jenovefa a glaske gant drein pega tammou ar pezh dilhad-se. Siouaz ! koll a rea he foan : ne zalc'he tamm ebet ken.

— « M'am bije breman, emezi, eun nadoz hag eur bellenn neud ! »

Benoni a welas glac'har e vamm.

— « Mamm, emezan, hag ankounac'haet ho pefe ar pezh a lavarec'h d'in eun dervez pa c'houlennet perak e kolle an heiezh he reun ? C'houi a respontas d'in : « Doue a ro d'ezhi bep bloaz, en hanv, eur wiskamant vrun, skanvoc'h da zougen, hag easoc'h oc'h an domder. Er goanv e ro d'ezhi unan-all tevoc'h ha pounneroc'h, gwelloc'h ouz ar yenien. Arabad eo d'eoc'h eta ouela ken, rak Doue hep mar a zigaso d'eoc'h dilhad tomm : ne gav ket d'eoc'h, marvat, ez hoc'h nebeutoc'h eget an heiezh dirak Doue ? »

Jenovefa a bokas d'he mab.

— « Mat a leverez, va mab, emezi ; ne fell mui d'in terri va fenn gant an amzer da zont ; Doue n'hon dilezo ket : an hini a ro gloan ha reun d'al loened ha liou d'ar bokedou a ouezo ive gwiska da vamm baour. »

Eur pennad goude e lavaras da Venoni chom wardro ar c'heo hag ez eas hi da ober eur bale e dounder ar c'hoajou. Eur penn-baz a oa ganti en he dorn hag eur grognad lèz ouz he c'hostez. Azeza a reas e-hars treid eur greec'hen uhel a-rôk sevel warni. Edo oc'h eva eur banne lèz pa welas ouz ar greec'hen eur bleiz o te-c'het gant eun danvad. Al loan naonek a welas Jenovefa hag a chomas a-zav da zellet outi gant daoulagad glaou tan. Ar plac'h kêz a grogas da grena gant ar

spont ; buan avat e tivorfllas. Kregi a eure en he baz hag ez eas betek al loan gouez da zarc'hoi d'ezan eur pezh tól war e benn.

Oc'h ober kement-se ne c'hoantae nemet savelei an danvad kêz. Ar bleiz a ziskrogas eus e breiz hag a yeas a ruilhous da draon ar menez. Ac'hano e kerzas buanna ma c'hellas o yudal en eun doare skrijus. Jenovefa a boanias da zigas buhez en danvad, hogen, kaer he devoe digeri d'ezan e c'henou ha skuilha lêz ennan, koll a eure he foan.

An darvoud-man a lakâs Jenovefa da ober meur a dro war he spered.

— « Paourkêz, emezi, dont a rez eus ar vro el léc'h m'edon va-unan kent dont da jom er c'hoajou gouez-man. Siouaz ! pell bras a zo n'em beus bet kelou ebet ac'hano. Ma vijez bet beo c'hoaz, m'em bije maget ac'hano. Nag a blijadur en dije bet Benoni ouz da welet ! Dont a rez marteze zoken eus kreier va fried ha va reme !... Sell 'ta, ya dà, emezi, re wir eo : setu aman hon merk ! Hen anaout a ran ! Ma vijez bet beo ha mar geljez klevet yez an dud, nag a draou em bije da c'houlenn ouzit : va fried, beo eo ? deuet eo beo eus ar brezel ? Daoust ha dont a ra Jenovefa en e spered gwech pe wech ? Droug a zo ennan bepret em eneb, pe deuet eo pelloc'h da welet sklêr ha da anaout e fazi ?... Va Doue ! va Doue ! ne vank netra d'ezan ! Ha me pebeus buhez eo va hini-me aman ! »

Setu neuze eur mennoz o tont d'ezhi da lakât he c'hano da skei prim. « Ne dlean ket beza pell eus va bro, sùr a-walc'h, a lavar-as-hi gant levenez ; anez ne vije ket al loen-ze aman. Ha mar ez afemp da welet !!! » Ne bade ket gant ar c'hoant da vont da glask ar gêr. Hag e tirollas da ouela dourek. Pell bras e chomas evel-se nec'het, etre daou.

— « Nann, nann, emezi, aman e chomin pa 'm eus touet chom. Touet em eus, re wir eo, gant aon rak ar maro ; n'eus fors, ne vefen ket didammall ma torfen va le. Ha neuze, oc'h ober kement-se e vefen marteze penn abeg a varo an daou zen o deus lezet va buhez ganen. Nann, nann, ne din ket ac'han ken na blijjo gant Doue tenna ac'hanon eus va foaniou. Pa blijjo gantan e tigasjo eun den bennak dre aman. Keptoc'h mervel mil gwech eget beza sôtret gant an disterra kailhar ! »

Jenovefa a yeas neuze da glask eur grogen lemm. Kaout a reas unan er c'houer demdost eno, e-hars ar menez. Gant ar grogen-ze e tiskroc'hennas al loen kêz. Goude beza gwalc'het ar c'hroc'hen ha lakaet anezan da zec'ha eur pennad en heol, ar vamm a ziroas war-zu he c'hrouadur. Kerkent ha ma he gwelas, Benoni a redas da gaout e vamm.

— « Va mamm, emezan, aon em boa na vijec'h kollet pe e vije digouezet eur gwall zarvoud ganeoc'h. E pellec'h hoc'h bet pa 'z hoc'h chomet keit-se ? »

En eun tól, setu hen o tevel, mantret. Jenovefa he doa gwisket ar c'hroc'hen danvad, hag o veza m'oa erru an noz. Benoni beek neuze n'en doa gwelet netra c'hoaz. Ha setu hen o tec'het hag o vont da guzat d'ar c'heo.

— « Arabat eo d'it kaout aon, va mab, me eo da vamm ! » a lavar-as-hi.

Oc'h anaout he mouez, Benoni a deuas en dro.

— « Meuleudi da Zoue ! emezan, ya, c'houi eo ! Pebeus eürusded ! Livirit d'in 'ta petra hoc'h eus aze war ho tiskoaz ? Penôs ho peus gellet kaout ar wiskamant-se hag a zo ken henvel ouz va hini. »

— « Doue, eme Jenovefa, eo en deus hen roet d'in. »

— « N'em boa ket lavaret d'eoc'h, mamm, e' teuje Doue da zigas d'eoc'h eur zae a-benn ar goanv-man ? a lavar-as Benoni o lampat gant ar blijadur. »

Hag ez ejont d'ar c'heo.

Hep dale e teuas ar goanv gant an amzer fall ha Jenovefa kouls hag he mab a rankas chom dale'h-mat en o c'heo. En derveziou kaera hephen e c'hellent mont betek ar zaonen. » Va bugel ker, a lavare Jenovefa, meul an Otrou Doue a-unan ganen. Nag eo madeleuz en hor c'henver ! Her gwelet a reomp betek zoken e-kreiz erc'h ha frim ar goanv. Pep gwezenn, pep bodenn a zo gwisket a erc'h skedus. Ar gwez a zo holl diwisk, nemet ar gwez sabr. Ha perak n'eo ket diwisk an holl wez ? Vit ma c'hello al lapoused kaout eur goudor, eur gwasked.

Endra ma pade an amzer fall, Benoni en doa plijadur o teurel dirak ar c'heo ar greun dastumet gantan en hanv. Ar hoc'hig-rus hag ar penn-glaouig a zirede d'o dibri hep aon ebet. Pa voent kustum zoken e tebrjont eus dorn ar bugel.

Jenovefa a gave eta meur a dra d'he didui epad ar goanv, peadra he doa ive evelato, eas eo kredi, da inoui, da gaout hir an amzer. Er goanv, an deiz a zo berr hag an noz hir. Benoni a gouske abret hag a zihune diwezat ; Jenovefa, avat, ne gouske ket nemeur. » O ! emezi, m'am bije bet eun tamm goulou, pegement e kavjen berroc'h an amzer ! An diveza eus va mitisien, du-ze, em lez, en deus mil dra hag a rafe eur vad dreist d'in-me aman. » Buan e troe he zonzou warzu Doue : « Pegen eürus oun-me oc'h anaout ac'hanoc'h, va Doue ! Anez, da biou e ligorfen va c'halon da gonta va foaniou ? Hepdoc'h e vijen maro pell a zo er c'heo-man gant an die-nez hag an dizesper. C'houi eo va frealzidigez, va nerz, va buhez ! »

I. — RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ MEZEVEN

- I. — Er mellezour ne weler nemed ar pezh a zo dizolo hag ioulou fall an treitour a zo kuzet.
- II. — Ar vag a vez bleinet dre ar penn a-dreñv hag an auto dre ar penn a-raok.
- III. — Eur pezh faoz. IV. — Kegit pe bempiz. — V. 32 dant.

II. — RESPONT DIVINADENNOU MIZ GOUERE

- I. — Na lavares ket kement tra a ouezes
Rak neb a lavar kement tra a oar
Alies a lavar ar pezh a dle tevel.
- II. — Na rez ket kement tra a zonjez
Rak neb a ra kement tra a zonj
Alies a ra ar pezh n'eo ket mad.
- III. — Na gredes ket kement tra a glev
Rak neb a gred kement tra a glev
Alies a gred ar pezh n'hell ket beza.
- IV. — Na foranes ket kement tra e'ch eus
Rak neb a foran kement tra en deus
Alies a goll ar pezh zo dezant talvoudek
- V. — Na varnes ket kement tra a weles
Rak neb a varn kement tra a wel
Alies a varn ar pezh n'ema ket.

III. — GONIDEIEN PRIZIOU DIVINADENNOU 1924

Mari Laurent, Guipavas.....	600 p.
Rene Jacolot, Guipavas.....	580
M. A. Segalen, Gouesnou.....	580
Charl ar Guen, Lambezellec.....	560
Meuleugan, Portsall.....	560
J. P. Moal, Tregarvan.....	560
Bugel Breiz, Gwitalmeze.....	540
Fanch koz, Brest.....	540
Kelc'h S' Arzel, Gwitalmeze.....	540
M. ar Gall, Plougastell.....	540
M. Postec, S' Thonan.....	540
Louis Rolland, Gouesnou.....	540
Bernadette, Lauhouarne.....	520
F. Gourmelon, Plougastell.....	520
Felix Moal, Enez Vaz.....	520
I. M. Salaun, an Trehou.....	520
Job ar Penn-baz, S' Nic.....	520
Jeann Stephan, Plouarzel.....	520
Pier Abiven, Plouneour.....	500

M. Cabon, Guisseny.....	500
Guill. Cazuc, Guimae.....	500
Louis Floe'h, Plomeur.....	500
Mari Kermarrec, S' Divy.....	500
Aziliz Kerrien, Plouenan.....	500
M. Kervella, Plougastell.....	500
G. Kersimon, Plabennec.....	500
Fr. Pouliguen, S' Thegonnec.....	500
J. Tanguy, S' Thegonnec.....	500
Potr L. N. Logonna Daoulas.....	600
Artilherien, Nimes.....	480
Yv. Bloch, Guiclan.....	480
Clet Coz, Cleden Cap Sizun.....	480
L. Lars, Plouzane.....	480
Gaby Pelleau, Plouguin.....	480
Yv. Deniel, S' Pabu.....	480
Eug. Abjean Uguen, Plouneour.....	480
Mich. Bergot, Plouguin.....	480
P. Pinvidic, Gwikar.....	480
Eul Iennerez, Gwitalmeze.....	480
Henri Madec, S' Divy.....	480

**

Prizioù Feiz ha Breiz. — Kas a raimp d'hol Iennerien, er miz-man, ar prizioù o deus gounezet esloue ar bloaz evid ar C'hatekiz, — 100 priz — hag evid an Divinadennoù, — 40 priz. — 10 muioc'h eget ne oa lavaret.
Adalek miz Genver a zeu e tigorimp adarre eur genstrivadeg divinadennoù nevez hag a bado betek an eost.

**

Prizioù ar Bleun-Brug. — Kaset int breman, d'o gonideien, koulz lavaret holl. — Ar brezezerien o deus bet, 50 skoed ar c'henta ha peh a 100 lur an daou a deue da eil ha nann nebeutoc'h evel ma 'z eo bet embannet, dre fazi, war gelaouenn ar miz tremen.
Ar ganerien n'o defe ket bet o frizioù c'hoaz a zo pedet d'o goulenn, ar c'henta 'r gwella, ouz an A. Yv. Drezen, 4, rue du Château, Brest.

**

A-BENN AR GOANV

Ma fell d'eoc'h kaout levrioù mat ha talvoudus da lenn epad nozvezioù hir ar goanv, skrivit d'an A. Drezen, 4, rue du Château, Brest, da c'houlenn digantan ar pezh ho peus ezomm. Sellit ouz an daolenn-levrioù a zo embannet war ar Feiz-ha-Breiz-man ha grit ho tibab.

LEORIOU BREZONEK
a gaver da brena e stal
EMGLEO SANT-ILTUD
4, ru ar C'hastel — BREST

Marvailheou ha Kentadenneou

Christo, gand an ao. Gwillou.....	5 fr. »
E Korn an Oaled, gand an ao. Jezegou.....	5 »
Eur zac'had marvailhou, gand Yvon Croc'q.....	5 »
Buhez ar pevar mab Emon, gand F. Gourvil.....	5 »
Emgann Kergidu, gand Lan Inizan.....	3 50
Gwechall goz e oa, gand Milin.....	2 50
Sketla Segobrani (leor kenta).....	8 »
Sketla Segobrani (eil leor).....	8 »
Notennoù diwar-benn ar Gelted koz (7 leorig), gant Meven-Mordrien hag Abherve, ar pez.....	2 15
Buhez Jeann d'Arc.....	2 50
An Drouiz-Meur Laouenan, gand Alann Yann.....	1 50
Va beaj Londrez, gand an ao. Leclerc.....	2 »
Va beaj Jerusalem, gand an ao. Leclerc.....	3 50

Pezieu c'heari

Yan Landevenneg, gand J.-M. Perrot.....	3 »
Mouez ar Goad, gand J.-M. Perrot.....	2 »
Nikolazig, gand J.-M. Perrot.....	2 »
An Aotrou Keriouaz, gand Alan Yann.....	2 »
Dragon Sant-Paol, gand J.-M. Perrot.....	2 »
Alanig al Louarn, id.....	2 »
Salaün ar Foll, id.....	1 »
Ar C'hornandoned, id.....	1 25
An Aotrou Keriolet, id.....	1 »
An Aotrou Kerlaban, id.....	1 50
An hini goz o vont da denna he foltred, gand Dir - na - dor.....	1 »
Yann an tachou koz, gand Alan Yann.....	1 »
Biel al Liardou.....	1 »
An Aotrou Tromenech.....	1 »
Bugale Jacob.....	1 »
Yann-paotr-ar-gear, Dir-na-dor.....	0 20

Soniou, Kanaouennoù ha leorieu all

Soniou Feiz-ha-Breiz (leor kenta).....	2 »
Soniou Feiz-ha-Breiz (eil leor).....	2 »
Kanaouennoù ar Bleun-Brug (pevar leor), ar pez... Ar en deulin, J. P. Calloc'h (Bleimor).....	5 »
Bleuniou Yaouankiz, gand Ar Yeodet.....	7 »
Annaik, lili ha roz gouez, P. Pronost.....	5 »
Mouez menseiou Kerne, F. Cadoret.....	3 »
Leor oferen, an ao. Uguen (goulenn ar prizioù). Histoire de Notre Bretagne, par C. Danlo.....	12 »
Istor Breiz, gand eur c'hlaser-bara.....	3 50
Vocabulaire français-breton, Vallée.....	5 »
Le Breton, en 40 lecons, Vallée.....	3 »
Vocabulaire français-breton, Colin (cours élémentaire)	

Dek dre gand ouspenn evid ar mizou kas.

Taolenn Feiz ha Breiz 1924

Eur brezegenn war c'hinivelez H. Z.....	2-
Eun Nedelek koz.....	42-82.
Y. Le Moal. — Essai sur la Question bretonne.....	5-
	6-
	49-85-129-162.
Yann Williou. — Tad koz da zul.....	9.
G. P. — Kastell Tremazan.....	12.
M : E bro Pagan.....	19.
J. B. Martin. — Pedervet Kenstrivadeg ar c'hardinal Dubourg.....	21-
	276.
J. U. — Ar geraouez.....	29-
Yann Caroff. — Yann ha Fanch e Paris.....	26.
	45-173.
Eul Leonad. — Kanomp.....	32.
A. Duparc. — Lizer da Renerien ar c'helchou studi.....	36.
Un foyer breton.....	38.
Per ha Paol. — Divinadennoù.....	39-
	40-80-119-160-199-240-280-476.
J. L'Helgoualc'h. — Klemm ar paour.....	51.
Yann Guere. — Prezegenn Folgoat.....	52.
	110.
G. P. — Maner Kersaliou.....	54.
C. C. C. — Boutou ler Yvonig.....	59.
Karantez da genta (son).....	61.
Lan ar Brunel. — Laouig ar Penker.....	62.
Ar Bleun-Brug a zeu.....	73-
	190-202-268-301-322-362.
G. P. — An A. de Boisbilly.....	89.
J. Buleon hag E. Ar Garrec. — Santez Anna ha Nikolazic.....	95.
Eul Leonad. — Potred yaouank ugent vloaz.....	101.
D. N. D. — An hini Goz o vont da denna he fortred.....	106-
	150-177-232.
Tintin Anna. — Lennit 'ta, merc'hed.....	112.
Gwenael. — Thereza ar Mabig Jezuz.....	122.
A. Duparc. — Ar Briedelez.....	122.
P. Thomas. — Eur brezegenn e I. V. Paris.....	124.
G. P. — Maner Kerhabu.....	136.
L. Nihuelton. — Pedenn ar c'hlanvour yaouank.....	140.
D. N. D. — Beleien, Bretoned.....	141.
Job. — S'ho.....	143.
J. L. Dirlemm. — Al loar hag ar zaont.....	145.
G. P. — Coatalec ha Penanstang.....	166.
Gloada 'r Prat. — Jenovefa a Vraban.....	181-
	216-258-344-390-421-462.
G. Morvan. — Ar vosenn war ar chatal.....	185.
Al Labourer. — Penaos kaout saout mat.....	190.
J. U. — Ar Goustians.....	192.
E. A. M. — Dom Maudez Rene Le Cozannel.....	194.
J. U. — Ar c'hardinal Mercier.....	205.
G. P. — Lez-Breiz ha Lezobre.....	207.
Karan Lilla. — An Arvoriz, ar veleien hag al loar.....	214.
C. C. C. — Yannig war an tu eneb.....	219.

J. M. P. — Ar Basion e Kastell-Paol.....	221.
J. Buleon hag E. Ar Garrec. — Me eo Anna, Mamm Mari.	242.
J. P. — Kouteriaded eus an amzer goz.....	245.
Tintin Anna. — Labouriou ar mero'hed wardro an ti...	253.
	341-396-455.
D. N. D. — Mekanikou da lakat yaouankiz da zansal...	261.
J. U. — Netra a nevez dindan an heol.....	264.
Yann Willou. — An anevaled klavy gant ar vosenn.....	272.
Gabriel Milin. — Ar vosenn war al loened.....	274.
J. U. — E Lourd. Ar pedennou dirag ar Zakramant.....	282.
Y. L. M. Combeau. — Ar c'hrih hag ar verienenn.....	283.
J. U. — Kristenien an Alzas war zao.....	284.
Breizadig. — Piu a zo kaoz nemet ar brezoneg?.....	287.
Al labourer. — An naered.....	289.
E. A. M. — An Otrou Sant Erwan, Tad Hor Bro.....	292.
Meuleudi Sant Erwan.....	299.
G. P. — Kemper.....	302.
Fur Breizad. — Evel an Alzas.....	312.
J. Dape. — Ar boderez e Lannilis.....	315.
A. de Carne. — Banniou Breiz.....	326.
J. L'Helgoualc'h. — D'hor breudeur Trezor.....	327.
F. M. Georget. — Katolik ha breizad bepred.....	328.
P. Thomas. — Prezegenn gret e Lourd.....	329.
G. P. — Kerouzer.....	333.
Combeau. — Ar vran hag al louarn.....	340.
Per Laurans. — Eur c'hlenved spegus.....	348.
G. P. — Lokrist an Izelved.....	381.
J. U. — Ar brezoneg er skol.....	393-416.
Eur Bleun-Bruger. — Sklaved Paris.....	402.
D. N. D. — Etre daou.....	406.
Yann an Eskob. — An teir a oa e tok.....	411.
Francis Moal. — Martoloded Pempoull.....	420.
J. M. P. — Ar C'hedourien.....	432.
Kenstrivadeg ar brezegerezh.....	434.
Combeau. — Ar Gweskle.....	431.
— An daou vul.....	438.
Kenstrivadegou Bleun-Brug.....	439.
E. A. M. — Gant eul lezenn doull omp gouarnet.....	442.
Ar Bleun-Bruger. — Reketou fin ar bloaz.....	445.
G. P. — Tro Vreiz.....	447.
J. U. — Gwella servicherien ar vro.....	452.
Francis Moal. — Kastell, rouanez ar brolou.....	461.
Leoriou Emgleo Sant Iltud.....	478.

DIVINADEN ???

Perak an oll dud a zo bet o prena
E ti ALLAIN HORLOGERIE POPULAIRE
 60, rue Jean-Macé, BREST
 (Gwechall ru ar Ramp etre ar ru Siam hag ar ru Vras)
 hag plas an Ed, e Lannilis
 a lavar eo guelloc'h marc'had en
 tiez-man evit ar memez qualite ?
 — Ablamour e kement ti a gom-
 merz ez euz frejou hanvet « frais
 généraux » hag a deu da greski priz
 ar marc'hadourez hag an ti-man
 o veza ma ne deuz ket kals euz a
 frejouze a ziminu anezo c'hoas a
 beb-hent evit profit ho hostizien.

Eur c'hado brao a vez roet var
 marc'had ar bizaouedou aour.

Tud an ti a gomz brezonek —
 R. C. Brest 4102

OBJETS D'ART

R. Julien

25, rue de la Mairie — BREST
 (Anciennement 48, r. de Siam) Tél. 1-60

Toutes les dernières nouveautés pour :
SOUVENIRS
CADEAUX DE FÊTES
 et de **MARIAGES**

Nombreuses occasions en :
ORFÈVRERIE ARGENT
 (vendues au poids)
BIJOUX et DIAMANTS

Expertises gratuites et achat de :
BIJOUX — ORFÈVRERIE
TABLEAUX — OBJETS ANCIENS

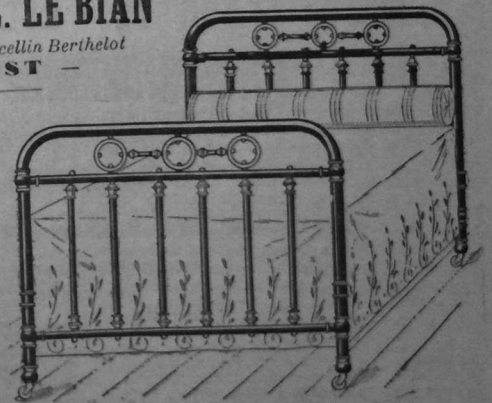
MAISON L. LE BIAN

39-41, place Marcellin Berthelot
 — BREST —

La plus impor-
 tante fabrique
 de matelas, lits
 et literie de la
 région.

Production
 journalière
 45 matelas
 35 lits.

MEUBLES
 de
 toutes sortes

GWELE DA ZAOU ZEN (gant matla, somier, 2 oriller) 560 lur.
 1 peun-wele pluuv

MACHINES = PETIT OUTILLAGE
= FOURNITURES GÉNÉRALES =
pour l'Industrie, l'Electricité, l'Automobile

ETIENNE CORRE

Bureaux et Magasins :

51 à 59, Rue de la Vierge — BREST

TÉLÉGRAMMES : ETIENNE CORRE - BREST — TÉLÉPHONE : 5.56 — 7.30

C. 4111

Fournisseur de l'Etat et de la Ville de Brest

DÉPOTS

L'Air Liquide (capital 15 millions)	La « Canalisation électrique »
Comptoir français de carbure de calcium	Accumulateurs Dinin
Société RATEAU (capital 6 millions)	C ^{ie} d'applications mécaniques
C ^{ie} Schneider-Moteurs	Stock carburateurs de toutes marques.

ON PARLE LE BRETON DANS LA MAISON

Toitures SPECK en « EVERITE »

composé de ciment et de fibres d'amiante, imperméable, isolant parfait de la chaleur et du froid.

= DURÉE INDÉFINIE =

Plaques ondulées, toutes longueurs, jusqu'à 3^m05, les plus épaisses et les plus fortes ondulations. Pose rapide et facile partout et par tous. Ne pas confondre avec les produits d'imitation.

Plus de 1.000 clients, dont Ponts et chaussées, Marine nationale, Poudrerie du Moulin-Blanc, usine des Produits chimiques, etc., servis en deux ans à leur entière satisfaction.

En vente aux Etablissements SPECK, 46, rue Jean Jaurès, Brest

(Ancienne rue de Paris — en face de la rue Victor-Hugo)

Agent général de l'« EVERITE » pour la Bretagne

Les Etablissements SPECK informent en outre qu'ils sont à la disposition des clients pour la fourniture de

TOUS MATÉRIAUX de CONSTRUCTION

Bois du Nord, briques mâchefer, chaux, ciment, tôles ondulées galvanisées, grandes largeurs, longueurs jusqu'à 3^m05. Carton bitumé garanti 10 ans. — Peintures toutes nuances, livrées en boîtes de 1 et 5 kilos, etc. Toute charpente menuiserie, portes, fenêtres, etc., à la demande, sur mesures.

CONSTRUCTIONS de MAISONS ECONOMIQUES

en maçonnerie et briques mâchefer aux plus bas prix.

Grands Magasins SIGRAND

= & Cie =

BREST - 19, rue de Siam et rue Louis Pasteur, 16 - BREST

(COINS DE LA RUE DE LA MAIRIE)

Téléphone 3-94

R. C. Seine 8704

Téléphone 3-94

TOUS VÊTEMENTS

Confectionnés et sur Mesure

POUR HOMMES, JEUNES GENS ET ENFANTS

Vêtements imperméables pour Messieurs et Dames

CHEMISERIE :-

:- BONNETERIE :-

:- CHAPELLERIE

Maison recommandée aux Familles catholiques

VÊTEMENTS ECCLÉSIASTIQUES

Envoi franco du Catalogue et d'Echantillons

En ti-man e komzer brezoneg

SI VOUS DÉSIREZ :

- 1° Avoir une consultation sur n'importe quelle affaire, —
- 2° Vous défendre en justice, — 3° Recouvrer vos créances, —
- 4° Acheter ou vendre des immeubles ou des fonds de commerce, — 5° Contracter une assurance maritime ou terrestre,

Adressez-vous en toute confiance à :

L'OFFICE GÉNÉRAL de BRETAGNE

BREST, 59, rue de Siam (En face la Préfecture Maritime)

Contentieux — Avocat-Conseil — Téléph. : 0-91

YEC'HED AR VUGALE

Ar "SIROP FERET" a-enep an Doken

Graet gant louzaouennou hag a gaver er mor, ar sirop-man a ro nerz hag a yac'ha ar gwad. Ouspenn m'en deus eur vlaz eus ar re wella, louzou all ebet ne ro kement a nerz d'ar vugale hag hen.

« Ramplasi a c'hell ervat an emulsionou, an eol-moru, ar sirop Portal, ar sirop Raifort iodé, hag all... » Ar vertuz en deus da yac'haat ar gwad, ouspenn ar vertuz da zigas an nerz d'an izili, a zo penn-abeg ma n'her roer morse en aner d'ar vugale taget gant an doken, an trousklennou leaz, ar werbl, an doureier fall, droug-ar-roue, hag ar zempladurez a deu warlerc'h ar ruzel hag an dreo, etc...

En vente dans toutes les pharmacies.

Dépôt principal: GRANDE PHARMACIE DU PROGRÈS, 2, rue de Paris, (au-dessus de l'Octroi), BREST. R. C. 232

Breiz Atao

(LA NATION BRETONNE)

Revue mensuelle bilingue
du nationalisme breton

Organe de l'Union de la jeunesse bretonne.

Demahdez un numéro spécimen qui vous sera envoyé gratuitement

ABONNEMENTS :

Bretagne et France..... 5 fr.
Autres pays..... 6 fr.

Bureaux : 11, Rue St-Malo
RENNES

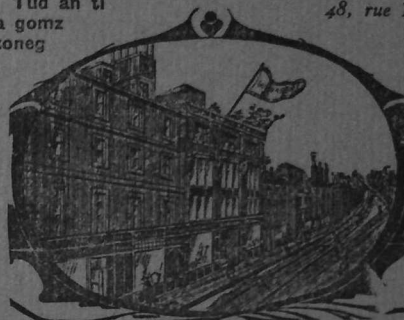
Chèques postaux: C-C. 25-29, Rennes

QUINCAILLERIE A. GUIAVARCH

Tud an ti
a gomz
brezoneg

48, rue Louis-Pasteur

BREST

Grand Choix
de Fourneaux
et
d'Articles de ménage
BUANDERIES
ET MARMITES ANGLAISES
Outils agricoles
et d'amateurs
Outillage de Forge
et pour
toute profession

MAGASINS DE DÉTAIL

ET BUREAUX :
48, rue Louis-Pasteur
5, rue Suffren

MAGASINS ANNEXES :

48, rue Louis-Pasteur
2, 3, 4, 5, rue Suffren

ÉCLAIRAGE

Lanternes de Voitures

CHEMIN LINOLEUM

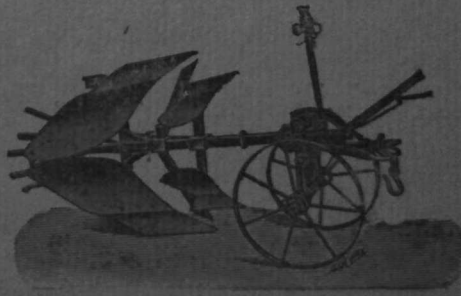
MALLES - VALISES - CARPETTES

Dépôt des Zincs de la VIEILLE MONTAGNE

Construction en séries de la Merveilleuse petite BRABANT si connue

" L'EMIETTEUSE "

Véritablement la Reine des Charrues

E. BELBÉOCHÉ

Ingénieur

Fondeur-constructeur

&
LANDERNEAU

Qualité unique BB, extra-résistante : 115, 132 et 145 kilogr.

EST I

Feiz ha Breiz a zo dek gweneg ar pez
BREST IMPRIMERIE DE LA PRESSE LIBÉRALE, 4, RUE DU CHATEAU

LE GÉRANT : FR. GEORGELIN